

ГРАЖДАНИ И АДМИНИСТРАЦИЯ

Доклад II по проект „Правата ми в действие“, изпълняван от
Сдружение „Департамент за правна култура“ с
финансовата подкрепа на Фондация „Америка за България“
/3-ти септември 2014 г./

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Проучването

1. Същност на проекта и изследването.
2. Профил на анкетиранияте граждани.
3. Методология на извършване на изследването.

II. Качествен, количествен анализ и изводи

A) Граждани

1. Права на гражданите, свързани с участие в управлението на държавата

- Правата ми при избори
- Правата ми при референдум
- Правата ми при протест

2. Права на гражданите, свързани с участието на България в ЕС и ЕКПЧ

- Правата ми като гражданин на държава-членка на ЕС

3. Права на гражданите, свързани със съвместно съжителство в етажна собственост

- Правата ми при конфликти със съседи
- Правата ми при заплащане на разходи за етажна собственост

4. Права на гражданите, свързани с авторството на гражданите

- Правата ми като автор

5. Права на гражданите, свързани с представителство и други правни въпроси

- Правата ми при ползване на пълномощно
- Правата ми при ползване на правна помощ
- Правата ми при ползване на електронен подпис

Б) Администрация

1. Правата при услуги на администрацията във връзка с недвижими имоти

- Правата ми при закупуване на имот от публична продажба
- Правата ми при незаконен строеж и опасни сгради
- Правата ми при издаване на скица

2. Правата при услуги на администрацията във връзка с автомобили

- Правата ми при купуване на автомобил
- Правата ми при паркиране в центъра на София
- Правата ми при узаконяване на газови и метанови уредби

3. Други права при различни услуги на администрацията

- Правата ми да получа съдействие от омбудсмана
- Правата на бежанците в България
- Правата ми при промяна на адрес

Същност на проекта и изследването

“Правата ми в действие” демонстрира Правата (т.нар. от нас статии) от 12-те житейски категории на pravatami.bg в динамична и “жива среда”. Проектът се реализира от Сдружение “Департамент за правна култура” с финансовата подкрепа на Фондация “Америка за България”. Екипът на pravatami.bg е двигателят на инициативата.

Краткосрочна цел: да се извлече и анализира обратната връзка от последователите на pravatami.bg, да се направят количествени и качествени изводи във връзка с опита от правото в действие. Така имаме възможност за предизвикване на дискусии по определени проблеми и последващото им ефективно разрешаване.

Запознаването с основните права и задължения, представено не статично, а в своята динамика, ще доведе до ефективно отстояване на права от различни клонове на правото, но и до повишаване на правната култура в българското общество. Това е дългосрочната цел на проекта.

Чрез “Правата ми в действие” се доразвива мисията на pravatami.bg. Екипът моделира и управлява отворена и безплатна онлайн платформа, която се утвърди като средище за практична и полезна правна информация, поднесена по един разбираем и лесно запомнящ се начин. Нещо повече – сайтът се превърна в място за споделяне на опит във връзка с всяко конкретно “Право”.

Профил на анкетираните граждани

Направеното проучване няма претенции да бъде представително, защото не е правено върху представителна извадка от българските граждани. Профилът на хората, взели участие в допитването е следният:

- ✧ В периода 13.05.2014 - 31.08.2014 г. 171 358 граждани са посетили онлайн платформата pravatami.bg.
- ✧ 94 % са от България.
- ✧ 47 % са от София, 8 % Варна, 7 % Пловдив, 5 % Бургас. Другото се дели между останалите градове в страната.
- ✧ 17 000 души са взели участие във въпросниците.
- ✧ Всеки въпросник е получил отговори средно от 500 души.
- ✧ Демографските данни са 63 % жени, 37 % мъже:
  - 13-17 годишни. 0 % жени, 1 % мъже.
  - 18-24 годишни. 11 % жени, 7 % мъже.
  - 25-34 годишни. 17 % жени, 12 % мъже.
  - 35-44 годишни. 15 % жени, 10 % мъже.
  - 45-54 годишни. 12 % жени, 4 % мъже.
  - 55-64 годишни. 6 % жени, 2 % мъже.
  - 65+ годишни. 2 % жени, 1 % мъже.

Методология на извършване на изследването

- ✧ Използван софтуер за събиране на обратната връзка от въпросниците със затворен и отворен характер – *Survey Monkey*.

- ✧ Канали за разпространение на информацията:
  - Онлайн платформата pravatami.bg.
  - Фейсбук страницата на pravatami.bg.
  - Мобилното приложение за iOS, Android & Windows Phone „Правата ми“
  - Е-бюлетинът на pravatami.bg.
  - Партньорски организации и медии.

- ✧ Количествен анализ, изразен в проценти на базата на брой отговори, събрани и систематизирани в два основни раздела с подраздели.

- ✧ Качествен анализ, изграден на основата на количествения, обществената значимост на дадените отговори и тяхната връзка с конкретни разпоредби от приложимото законодателство.

✧ Категориите и подкатегиите са както следва:

➤ **Граждани**

- Правата на гражданите, свързани с участие в управлението на държавата.
- Правата на гражданите, свързани с участието на България в ЕС и ЕКПЧ.
- Правата на гражданите, свързани със съвместно съжителство в етажна собственост.
- Правата на гражданите, свързани с авторството на гражданите.
- Правата на гражданите, свързани с представителство и други правни въпроси.

➤ **Администрация**

- Правата при услуги на администрацията във връзка с недвижими имоти.
- Правата при услуги на администрацията във връзка с автомобили.
- Други права при различни услуги на администрацията.

Нашите изводи

1. Граждани

Избори

Какво наблюдаваме? (данни)

Огромна и значима част от участниците в допитването граждани не продават гласа си.

На какво се дължи? (хипотези)

Профилът на хората, участвали в допитването – млади, от големите градове, с професия/работа – това са хората, които посещават сайта по наши данни, това са и хората, които са попълвали анкетите.

Какво може да се направи? (препоръки)

Ето един смислен “център”, около който да съсредоточим усилия и да се стремим да даваме повече такива примери, повече такива хора, които знаят и осъзнават силата на своя глас и значението на провеждането на честни и демократични избори, без измама и манипулация.

7

България в ЕС и ЕКПЧ

Какво наблюдаваме? (данни)

Хората използват шанса да пътуват повече зад граница не с цел да емигрират и да намерят постоянна заетост, а по-скоро с цел обучение и пътуване.

На какво се дължи? (хипотези)

На отворените граници, отворените възможности и желанието за опознаване на света.

Какво може да се направи? (препоръки)

Да се съсредоточим около възможностите, които членството на България в Европейския съюз и редица международни общности дава, да пътуваме, да се образоваме, да изследваме и да носим този своеобразен “заряд” отново у нас. Това е и начин да се борим ефективно с проблемите, част от които са затвореност и липса на достатъчно информираност.

Съжителство в етажна собственост

Какво наблюдаваме? (данни)

Влошени съседски отношения и проблемна комуникация, породена от неспазване на общоприети норми на поведение (вдигане на много шум), отказ от изпълнение на задължения (плащане на общи разходи за етажна собственост) и липса на ефективни санкции за тези, които не спазват правилата.

На какво се дължи? (хипотези)

На сравнително широкоразпространената апатия сред гражданите и своеобразният “отказ” от права, който немалка част от допитаните демонстрират с най-масовия отговор на въпроса “от кого търсиш помощ, когато съсед нарушава правата ти”? – “Не търя помощ”.

Какво може да се направи? (препоръки)

Да търсим решение на създадените конфликти, като се информираме подробно за правата и възможностите, които имаме да “принудим” тези, които нарушават обществения ред и не спазват правилата, да променят поведението си по един конструктивен и позитивен за обществото начин.

Авторско право

Какво наблюдаваме? (данни)

Анкетираните масово отричат да са нарушители на авторско право и да ползват музика или филми в нарушение на законите за интелектуална собственост, като в същото време споделят мнението, че и тези закони не са на особена почит у нас и са масово нарушавани по различни причини, част от които “оправдаващи” незаконосъобразното поведение.

На какво се дължи? (хипотези)

На двойни стандарти при отчитане на собственото поведение и поведението на всички останали.

Какво може да се направи? (препоръки)

Създаване и разпространение на кампании за отчитане на значимостта на авторските права, ясни послания за това кои действия грубо нарушават тези права и даване на повече възможности за “легално” ползване на филми, музика и други обекти на авторско право в Интернет.

Представителство и адвокатура

Какво наблюдаваме? (данни)

Ниска степен на доверие в анкетирания да упълномощават други граждани за упражняване на техни законни права и интереси, от една страна, и леко повишаващо се доверие в адвокатурата като източник на информация и помощ в случай на нарушени права.

На какво се дължи? (хипотези)

Ниската степен на доверие към упълномощаването се дължи на предрасъдъци и предварително ниски очаквания към поведението на останалите членове на обществото, както и на твърде много разпространявани в публичното пространство “негативни” модели, които създават тези ниски очаквания. Повишените нива на доверие в адвокатурата, които отчитаме в този доклад, се дължат на по-широката масовост на проучването, като голяма част от анкетирания споделят личен опит от работата си с адвокат, а не широко разпространявани в обществото “легенди” за некомпетентност и “кождерство”.

Какво може да се направи? (препоръки)

Разпространение на повече “положителни” ролеви модели в медийното пространство, по-добра комуникация на всички плюсове за използване на представителство чрез пълномощник и електронен подпис, които пестят време, дават допълнителни възможности и, използвани умно, могат да доведат до повишаване на ефективността и производителността на труда. Същата тактика – масово разпространение на положителни примери за ефективно защитени права, спестени или спечелени “битки” в съдебната зала и извън нея могат да допринесат за още по-високо доверие в адвокатите, както и като крачка за промяна на имиджа на адвоката в по-благоприятна посока.

2. Администрация

Администрацията и недвижимите имоти

Какво наблюдаваме? (данни)

Немалка част от анкетираните споделят, че, макар да имат наблюдения за незаконни строежи и опасни сгради, не сигнализират на компетентните органи за това.

На какво се дължи? (хипотези)

Липса на доверие у хората, че институциите ще си свършат работата и ще реагират на сигнала по бърз и ефективен начин.

Какво може да се направи? (препоръки)

По-отговорно отношение на институциите, когато работят по сигнал на граждани и поемане на личен ангажимент да информират този, който е подал сигнала за направената проверка, предприетите мерки, евентуално наложените санкции и въобще цялостното развитие на случая.

Администрацията и автомобилите

Какво наблюдаваме? (данни)

Изключително негативно отношение на гражданите към състоянието на пътищата, от една страна, съчетано с висока степен на отговорност, когато става въпрос за шофиране със застраховка "Гражданска отговорност".

На какво се дължи? (хипотези)

Мнението на гражданите за състоянието на пътищата е изградено от собствения им опит и наблюдение върху състоянието на пътната мрежа у нас. Възможността за сравнение със състоянието на пътищата в Европа и по света допринася за затвърждаване на негативното отношение на хората към начина, по който се поддържа този важен за икономиката и състоянието на автомобилите ресурс.

Какво може да се направи? (препоръки)

Стратегическо планиране и изпълнение на програми свързани не само с построяването на нови пътища, но и с обезпечаването на поддръжката и ремонтването на вече съществуващата пътна мрежа в страната.

Други услуги на администрацията

Какво наблюдаваме? (данни)

Ниско доверие на гражданите във възможностите на администрацията да изпълнява функцията си, като конкретните примери в това отношение са свързани с изказаните мнения за събираемостта на задълженията към държавата, възможностите ѝ да се справи ефективно с бежанците и процентът на хората, които споделят че не изпълняват законоустановени задължения, ако не са получили съответстващата от администрацията санкция.

На какво се дължи? (хипотези)

На масово разпространеното в обществото усещане за безнаказаност и липсата на реални санкции, когато гражданите не изпълняват свои задължения.

Какво може да се направи? (препоръки)

Оптимизиране и повишаване на ефективността на налагане на санкции в случай на неизпълнение на законоустановени задължения на гражданите. Еднакво за всички, неизбежно и справедливо наказание, налагано прозрачно, последователно и спрямо всеки нарушител би довело до промяна в нагласите на хората за безнаказаност и двойни стандарти, когато става въпрос за изпълнение на задължения към административни структури, както на държавно, така и на общинско ниво.

1. Граждани

Правата на гражданите, свързани с участие в управлението на държавата.

Акцентите:

Активното изборително право или правото да гласуваш на избори, е на осезаемо по-голяма почит в България в сравнение с пасивното изборително право или правото да се кандидатираш за избираема позиция на местни или национални избори. Изключително малка част от гражданите, участвали в допитването, са практикували незаконосъобразни практики като купуване или продаване на гласове. Изводът, който можем да направим на база данните за посетителите на сайта и категоричните отговори на над 1100 потребители на анкетите, свързани с упражняването на правото на глас е, че младият, образован българин с професия и работа в големите градове активно участва в изборите като изборител и не се поддава на манипулативни практики като купуване и продаване на гласове.

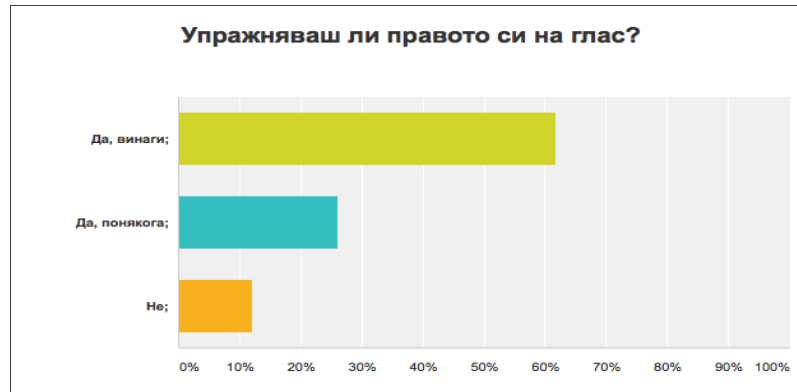
В същото време малко по-малък процент от анкетираните участват при допитване до гражданите чрез референдум. Интересен е тук фактът, че макар и с по-ниска изборителна активност на референдум в сравнение с участието в избори за заемане на изборна длъжност (около 30 % разлика според нашите данни), близо 80 % от допитаните са на мнение, че допитванията до гражданите трябва да се случват по-често в България.

На въпроса от кого биха потърсили помощ гражданите, в случай че са нарушени изборителните им права, над 35 % посочват Централна изборителна комисия. Това е значителен резултат за административен орган, който очевидно е спечелил голямо доверие у анкетираните, тъй като в почти всички анкети, които са попълнени с въпроси около изборителните права, отговорът "не търся помощ" отстъпва своето първенство пред отговора "Търся помощ от ЦИК". Това може да се дължи както на повисокото доверие, което гражданите имат към изборителната комисия, така и на факта, че най-логичният път за защита на нарушени права при избори, предвиден от закона, е свързан с правомощията на ЦИК.

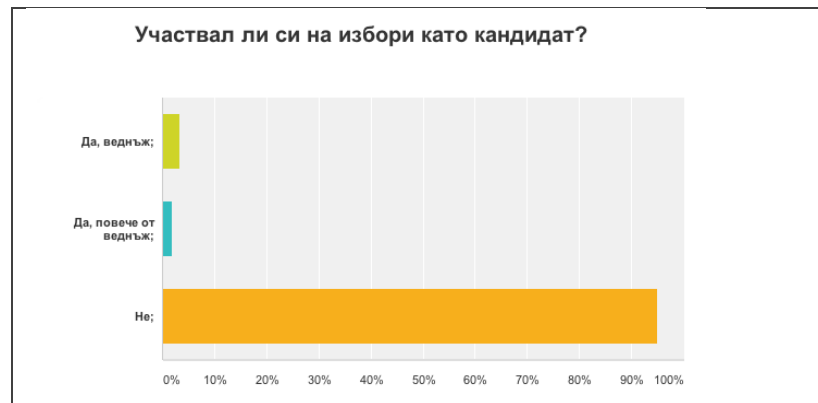
Правата ми при избори

✓ **Активно**
право на глас –
правото да
гласувам на
избори.

Само 12 % от анкетиранияте не упражняват правото си на глас. От останалите, участвали в анкетата, 70 % посочват, че винаги гласуват на избори.

✓ **Пасивно**
право на глас или
правото да бъде
избран на
изборна
длъжност.

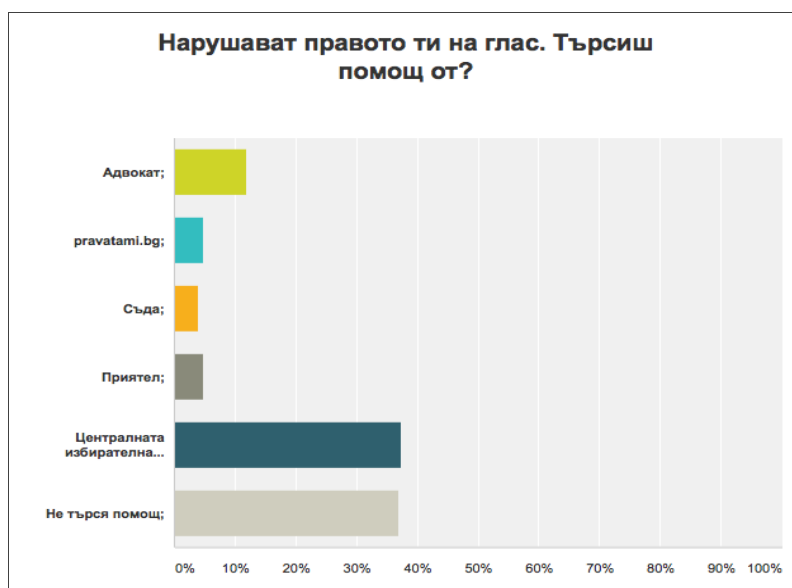
Правото да бъдеш избран на изборна длъжност чрез избори не е широко упражнявано - само 4 % от анкетиранияте споделят, че са се кандидатирали на избори, останалите 96 % не са се борили за симпатиите на избирателите като кандидати за изборна длъжност.

✓ **Правото да гласувам по съвест, без да ми бъде предлаган подкуп.**

Огромната част от участвалите в проучването - 97 % категорично отричат да са вземали пари, за да гласуват, а по-малко от 1 % споделят, че им се е случвало да продават гласа си повече от веднъж.

✓ **Правото да получа информация и съдействие, когато правото ми на глас е нарушено.**

Над 35 % от анкетирания биха се обърнали към Централна избирателна комисия, в случай че правото им на глас е нарушено, 14 % биха потърсили съдействие на адвокат, а 5 % - на приятел. 6 % от анкетирания биха потърсили информация за правата си от pravatami.bg в случай на нарушения при упражняване правото им на глас.

Тревожно е, че $\frac{1}{3}$ от анкетираните твърдят, че не биха защитили правата си, в случай че са нарушени.

✓ Въпросът:
“Смяташ ли, че гласът ти може да промени нещо? Защо?”

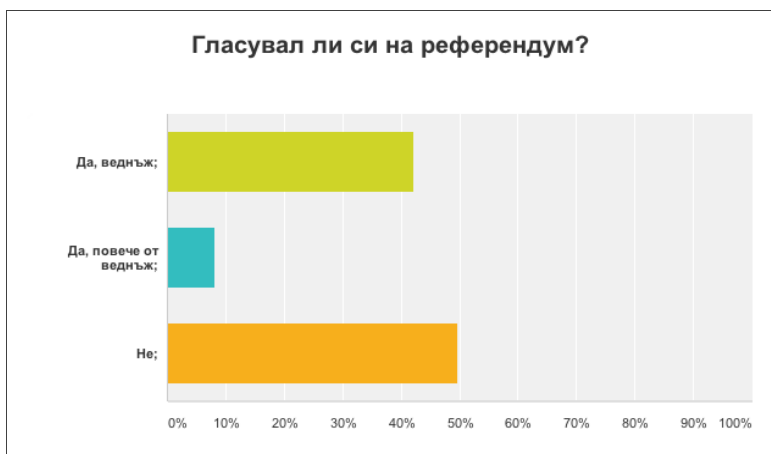
- “Да, защото е важно да си буден гражданин на тази държава.”
- “Не, понеже баницата се разпределя в София, а аз живея на село, далеко от столицата.”
- “Да, защото един глас + друг глас дава много гласове.”
- “Да, защото ако всички гласуват винаги, ще се направят истински промени в тази държава”
- “Гласът на един човек нищо няма да промени. Но ... в България живеят повече хора и ако всички сме отговорни и изпълняваме своя дълг като граждани, картината би била друга.”
- “Не. Ако гласовете ни променяха нещо, държавата нямаше да е такава.....”
- “Само моят глас не, но ако всички гласуват, общият глас е една голяма промяна. Но промяна, която всеки съзнателно я е поискал и е гласувал.”
- “Да, защото гласът на всеки гражданин е важен, както се казва в поговорката “Капка по капка, вир става” ;)

По отношение на мнението на гражданите по въпроса дали изборното им право може да доведе до някаква промяна, мненията се поляризират и преливат от едната крайност в другата. Немалко посочват, че техният глас няма силата да помени нищо, но гласовете на всички вече имат огромната сила да донесат промяната.

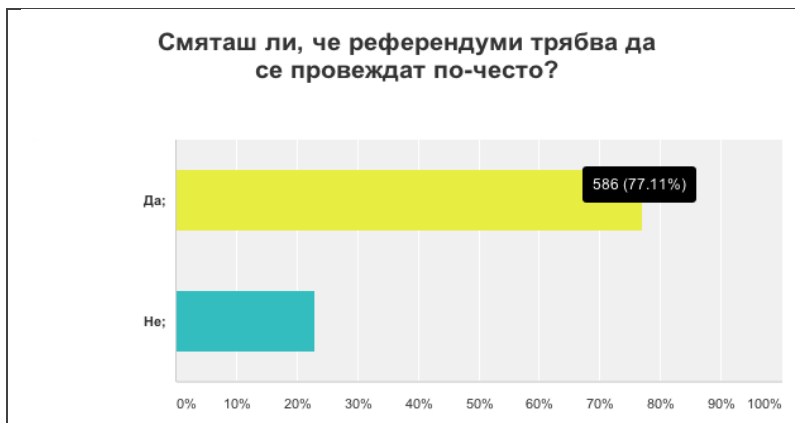
Правата ми при референдум

✓ **Правото да гласувам на референдум.**

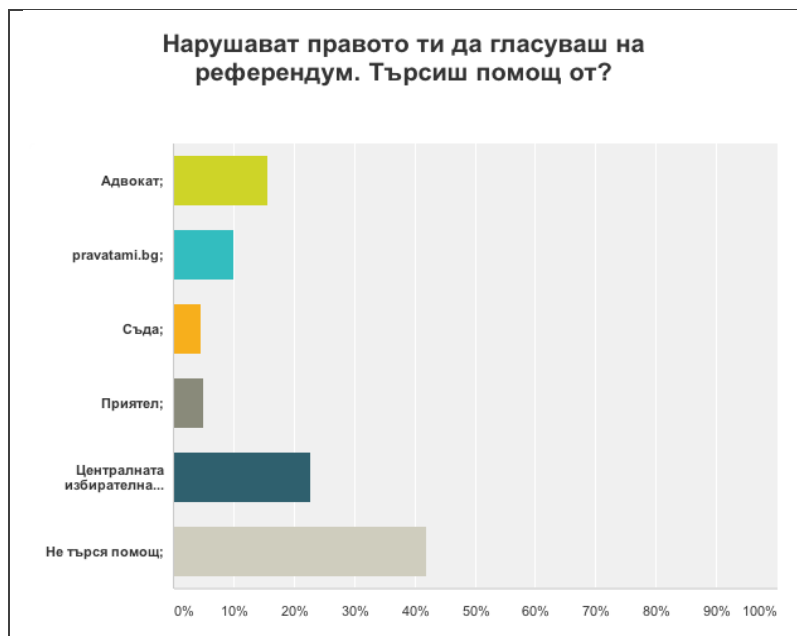
62 % от анкетиранияте споделят, че са участвали в гласуване на референдум, като за 12 % от тях изживяването е било повече от веднъж. Предвид факта, че до момента се е провеждал само 1 референдум на национално ниво, смятаме че очевидно тези анкетирани отчитат и участието си на референдуми, инициирани от местните власти.

✓ **Мнението на гражданите за честотата на провеждане на референдум.**

77% от анкетиранияте са на мнение, че допитването до гражданите под формата на референдум трябва да се случва по-често в България. Видно е, че 15% от участниците в проучването преценяват, че допитването до гражданите чрез референдум е ценен за държавата механизъм, макар самите те да не са упражнили правото си на глас на референдум до момента.

✓ **Правото да получа информация и съдействие, когато правото ми на глас при референдум е нарушено.**

23 % биха потърсили помощ от ЦИК в случай че правата им са нарушени когато упражняват правото си на глас при референдум, а 16 % биха се обърнали към адвокат. Почти равен брой анкетирувани - по 5 % споделят, че биха потърсили помощ от приятел или съдействие от съда. 1/10 от всички анкетирувани смятат, че могат да научат повече за правата си и как да ги защитят в случай на нарушение при гласуване за референдум от страницата на сайта pravatami.bg.

Правата ми при протест

✓ **Правото ми да участвам в протест срещу държавни или общински власти.**

Повече от половината от респондентите споделят, че не са участвали в протест (52,08 %). От останалите по-голямата част (почти 30 %) споделят, че са участвали в протест повече от веднъж.

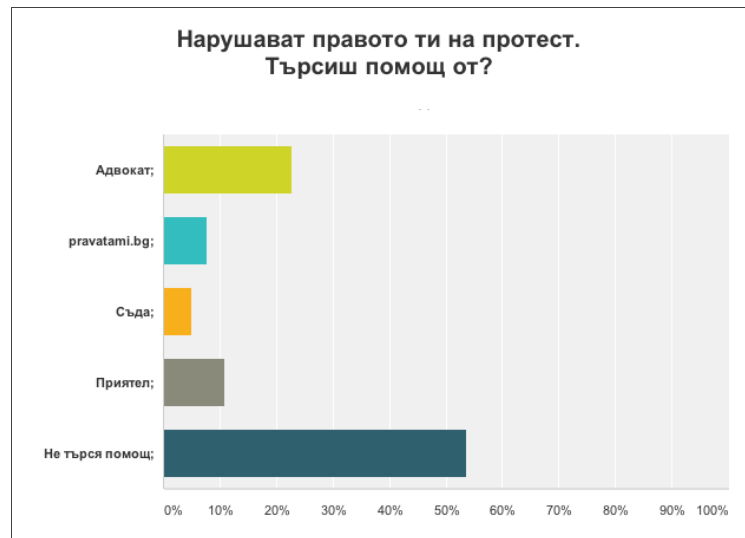
✓ **Правото на обществеността да изисква от всеки гражданин спазване на обществения ред.**

Огромно количество от анкетираните (над 95 %) споделят, че по време на протест не са нарушавали обществения ред. Почти същият процент запитани не са получавали пари за участието си в протестите.

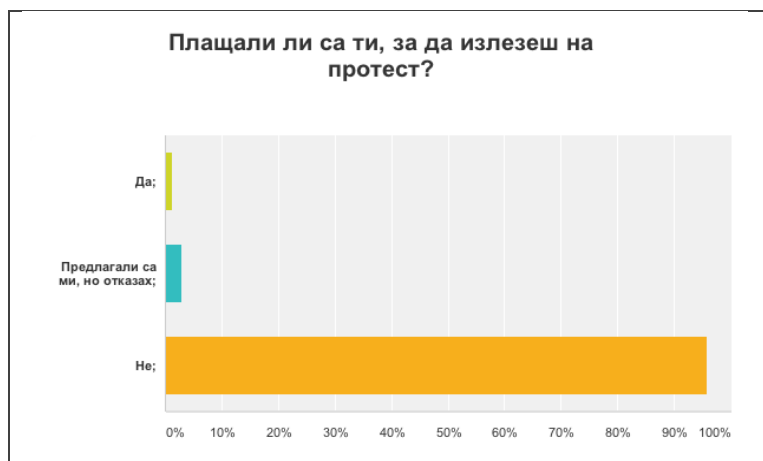

✓ **Правото ми да получа информация и съдействие, когато правото ми на протест е нарушено.**

Притеснителна е тенденцията гражданите да не търсят помощ, когато правото им на протест бъде нарушено по един или друг начин. Повече от половината запитани споделят, че не търсят помощ от никого при такъв вид нарушение. Най-голямо доверие анкетираните имат към адвокатите, като 23 % посочват, че биха потърсили съдействие на адвокат. 10 % посочват, че биха се обърнали към приятел, а 8 % споделят, че биха потърсили повече информация за правата си в случая от сайта pravatami.bg.

✓ **Правото ми да участвам доброволно и по собствени убеждения в различни форми на протест.**

96 % от анкетираните са категорични, че не са получавали пари или други материални облаги, за да изразят конкретна гражданска позиция чрез протест. Голямата част от останалите 4 % (3/4 от тях) са получавали предложение за "стимулирано" участие в протести, но са отказвали. Само 1 % от анкетираните споделят, че са излизали на

улицата не по собствено убеждение, а мотивирани от материални или други облаги.

✓ Въпросът:
“Ефективни ли са протестите?”

- “Протестите в България са политически. Организираните ги политически партии, пряко и непряко. В този смисъл не са и ефективни.”
- “Да, защото чрез тях гражданите изявяват своите претенции и права към тези, които по друг законен начин не ги спазват и уважават.”
- “Не, защото са организирани и платени от някой.”
- “Да, доказват несъгласие с определени условия или политика! Освен това са неотменна форма на демокрация, при спазване на условията и моралните норми на поведение .”
- “Ефективни са, ако има кой да ги чуе, но в България не е така за съжаление.”
- “Не. Защото нямат нужната маса.”
- “Не. Никога няма положителни резултати за протестиращите. Винаги се изопачават исканията. Неподходящи хора оглавяват протестите. Липса на диалог и консенсус.”
- “Безрезултатни са! Но трябва да ги има, за да е ясно, че хората са наясно с реалността.”
- “Да, трябва да има граждански натиск над политиците и държавниците!”

Мненията на хората варират от едната крайност в другата. Немалко наричат протестите режисирани, политически и неефективни. Има мнения, че протестите в България винаги са били изопачавани и дискредитирани по един или друг начин. Съществуват и мнения, че протестите са ефективни, защото карат политиците да ревизират мненията си по определени въпроси и изразяват позицията на гражданското общество.

Правата на гражданите, свързани с участието на България в ЕС и ЕКПЧ

Акцентите:

От направеното допитване става ясно, че членството на България в ЕС и отворените граници между държавите-членки на съюза, е допринесло за увеличаване броя на пътуванията над граница за над половината от анкетиранияте, като е стимулирало ¼ от тях да търсят препитание в страните от общото икономическо пространство.

Проучването разбива още един мит, свързан с дискриминацията на българите в другите държави-членки на Съюза. От данните в анкетите става ясно, че над 85 % от анкетиранияте НЕ са били жертва на дискриминация, което опровергава създаденото общо впечатление у нашенеца, че е "втора ръка човек" когато отиде в Западна Европа. Последният извод може да се дължи и на факта, че информираността на българите за техните права, защитавани от Конвенцията за защита правата на човека, е на едно сравнително високо ниво, а не бива да забравяме, че всички държави-членки на ЕС са и член на Съвета на Европа, съответно са ратифицирали въпросната конвенция.

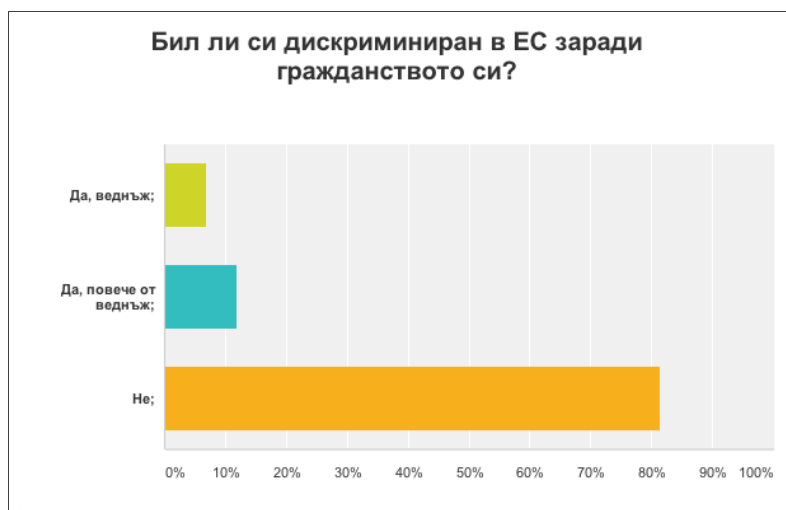
Правата ми като гражданин на държава-членка на ЕС

✓ **Правото ми на установяване в друга държава-членка на ЕС.**

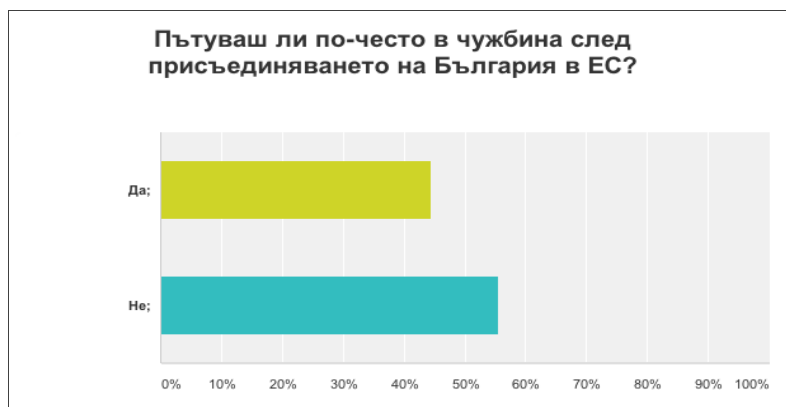
Почти ¾ от респондентите споделят, че не са работили в друга държава-членка на ЕС. От останалите 12 % споделят, че са работили в такава веднъж, докато 14 % са го правили повече от веднъж.

✓ **Правото ми на недискриминация в ЕС заради българското ми гражданство.**

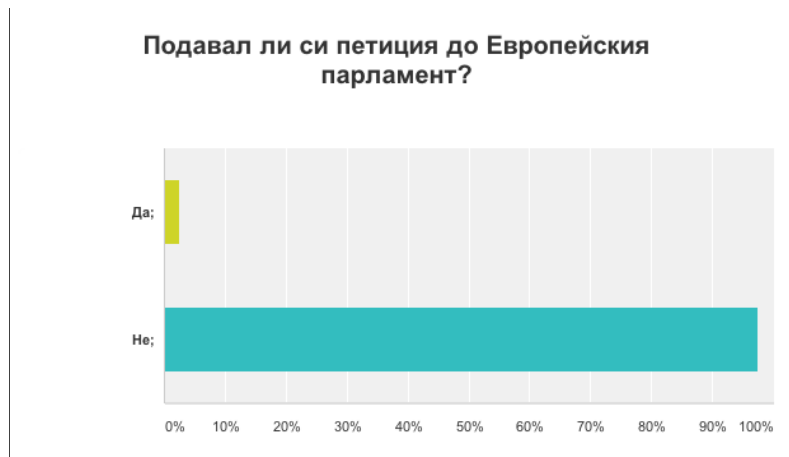
За разлика от популярното у нас разбиране, че българите биват дискриминирани, когато се намират в други държави-членки на ЕС, се оказва, че 80 % от отговорилите не са били обект на никаква дискриминация в друга държава-членка заради гражданството си. 37 % от останалите анкетирани посочват, че са били обект на дискриминация повече от веднъж.

✓ **Правото ми на свободно придвижване в рамките на Европейския съюз.**

45 % от анкетираните са започнали да пътуват по-често в чужбина след присъединяването на страната ни в ЕС, докато останалите споделят, че това не е променило честотата на пътуванията им.

✓ **Правото ми да изразя писмено позиция, искане, жалба или забележка относно прилагането на правото на ЕС.**

Огромен брой от запитаните (почти 100 %) не са писали никога петиция до ЕП и не са подавали жалба до европейския омбудсман.

✓ Въпросът: **“Какво е мнението ти за членството на България в ЕС?”**

- “ЕС подкрепя бандитизма и корупционните практики в България! Редно и да подкрепи мачканите и честни Българи не само грабителите им!”
- “Жизнена необходимост.”
- “Силно негативно! ЕС е една капиталистическа структура, която защитава бизнес интереси и интересите на страните от Западна Европа, карайки страните от Изток да заплащат за какво ли не!”
- “Добро ми е мнението :-), т.е. без това членство ще сме хептен зле. То е гаранция за спазването на някои човешки права.”
- “Както и всяко друго нещо, си има своите плюсове и минуси.”
- “До тук не съм видяла полза от членството, освен задължения.”
- “Че от него могат да се извлекат много ползи, но също така може и да донесе големи вреди, зависи си от управляващите.”

Мнението на анкетиранияте се раздвоява в крайни позиции от “положително” до “негативно”. Все пак, по-голямата част от анкетиранияте споделят, че според тях, членството на България в ЕС е положително за развитието на държавата. Има обаче и голям брой отговорили, които са крайно негативно настроени към ЕС и желаят той да се разпадне и България да прекрати членството си в него.

Права на гражданите, свързани със съвместно съжителство в етажна собственост

Акцентите:

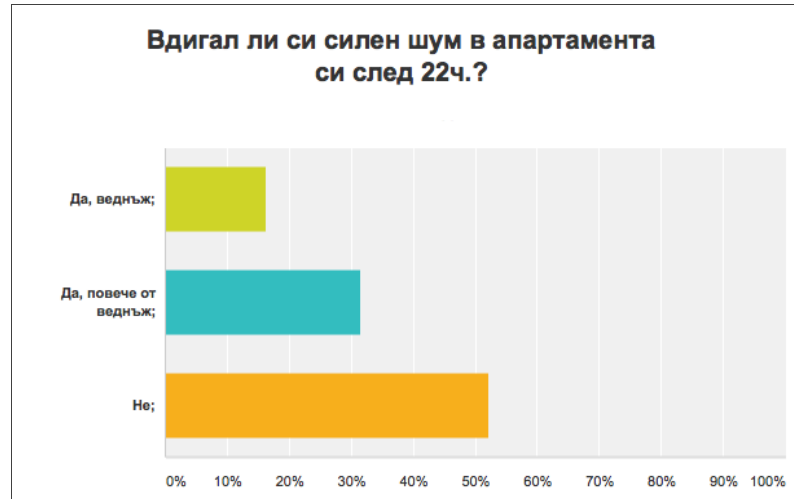
Доверието на гражданите един към друг, когато живеят съвместно, е сериозно компроментирано. На зададения въпрос "Как решаваш проблемите си със съседите?" преобладават отговори като "никак", "трудно" и "с бой". Тези ниски нива на доверие и разбирателство между съседите може да се дължат на факта, че 96 % от анкетираните имат поне 1 съсед, който отказва да плаща общите разходи на етажната собственост. Оказва се, че толерантността между съседите намира сериозни препятствия и по отношение на спазване на законовите изисквания за нива на шум, тъй като половината от анкетираните споделят, че имат съседи, които са твърде шумни в малките часове на нощта и през деня, когато е отредено време за отдих и почивка.

Незавидните междусъседски отношения водят до редица усложнения, особено когато става въпрос за вземане на общи решения, поемане на разходи за поддържане и ремонт на общи части в блока и прилежащите му пространства. Тревожна е тенденцията за своеобразен "отказ от права", която се демонстрира от около 1/3 от анкетираните, които споделят, че не търсят помощ при проблеми със съседите. Според обстоятелствата, допитване до приятел, който вече е имал проблеми с хората, с които обитава един вход или разговор с адвокат, може да доведат до предприемане на адекватни и ефективни мерки, които да възстановят хармонията и баланса в междусъседските отношения. Дори проявата на самоинициатива и информирането (от интернет, но не само) относно законовите възможности за интервенция в случай на недобронамерени съседи, които не спазват закона и/или общоприетите норми за поведение, има потенциала да доведе до положителна промяна в поведението и отношението на съседите. Всичко зависи от самоинициативността и упоритостта, с която се търси решение на възникнал проблем.

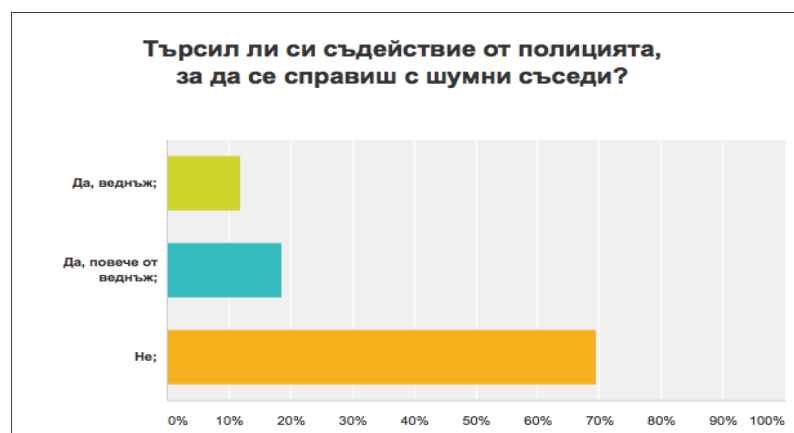
Правата ми при конфликти със съседите

✓ **Правото ми да живея в тиха и спокойна градска среда.**

Повече от половината анкетирани отричат да са вдигали шум в апартамента си след 22.00 ч. Близко 48 % обаче твърдят, че им се е случвало да шумят в малките часове на нощта. Това почти правилно разделение на анкетирани на такива, които организират шумни запои в малките часове на нощта, и такива, които никога не са си го позволявали, дава донякъде обяснение на резултатите от следващия въпрос, при който само 10 % споделят, че нямат съседите, които вдигат шум след вечерния час. Това означава, че 90 % от анкетирани имат съседите, които правят купони или просто слушат уредбата твърде силно след 22.00 ч., като за 94 % от тях това се е случвало повече от веднъж.

✓ **Правото ми да получа съдействие от полицията, когато съседите неправомерно вдигат шум.**

Близо 70 % от анкетираните споделят, че не са търсили помощ от полицията, за да се справят с шумни съседи, а 20 % твърдят, че са се обръщали към полицията в подобни ситуации повече от веднъж. Може би сравнително ниският процент на хората, които се обаждат в полицията при шумни съседи, се дължи донякъде на факта, че те самите в някой момент са вдигали повече шум от допустимото.

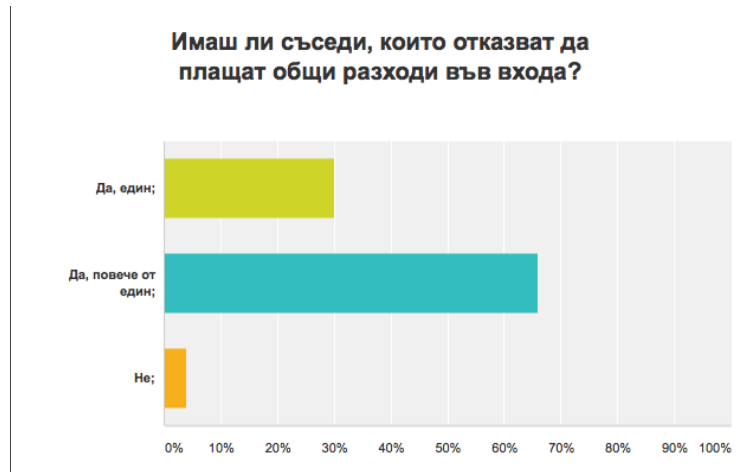
✓ **Правото ми да живея в апартамент без течове и наводнения от съседите.**

Повече от половината анкетирани не са изживявали ужаса на наводнение, причинено от теч при съседите. За останалите 47 % обаче това е нещо, което познават добре, като за 55 % от тях течът откъм съседите се е случвал повече от веднъж. Само 8 % от наводняваните обаче споделят, че са получили обезщетение за нанесените от водата щети. Това означава, че на 92 % от анкетираните се е наложило сами да покрият щетите от водата.

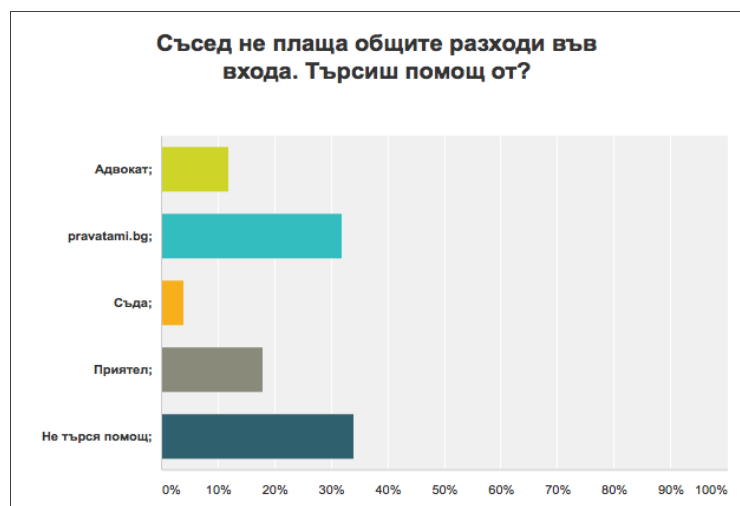
Правата ми при заплащане на
обща разходи за етажна
собственост

✓ **Правото
всеки да поеме
своя дял от
общите разходи в
етажна
собственост.**

Над 90 % от анкетирания споделят, че съжителстват със съсед, който отказва да плаща разходи за етажна собственост, като за 57 % от тях "проблемните" съсед са повече от един. В същото време само 25 % от същите анкетирани твърдят, че им се е случвало да не заплатят общи разходи за етажна собственост, а 75 % считат, че са редовни платци. Само 14 % от респондентите са се възползвали от правото си да не заплащат общи разходи в пълен размер, а 20 % дори не знаят за съществуването на такова право.

✓ **Правото да
потърся
съдействие
когато съсед
отказва да
заплати своя дял
от общите
разходи в етажна
собственост.**

Тревожен е процентът - почти 60, на хората, които споделят че не биха потърсили помощ, в случай че техен съсед неправомерно не заплаща общи разходи за етажна собственост. 15% от анкетираните биха се доверили на pravatami.bg за помощ и съвет, когато техен съсед не изпълнява задълженията си за заплащане на общи разходи, а 12 % биха потърсили помощ от адвокат. Само 3 % смятат, че такъв проблем следва да бъде отнесен към съда.

Права на гражданите, свързани с авторството на гражданите

Акцентите:

Мнозинството от анкетираните граждани отричат да са “пиратствали” и да са ползвали нерегламентирано, съответно без да заплащат интелектуална собственост като филми или музика. Може би на това се дължи и ниският процент на тези, които признават че са понасяли санкции във връзка с нарушаване на авторско право като част от правата по интелектуална собственост. Изненадващо е тогава масово изразеното мнение на анкетираните, отговорили на отворения въпрос “Спазват ли се авторските права в България?”. Мнозинството от респондентите са категорични, че както повечето закони, и тези, свързани с авторското право, не се спазват. Това може да е израз на традиционното черногледство на българина и на общото му усещане за степента на спазване на закона у нас като цяло, но може и да показва интересна зависимост между “аршина”, с която се мери собственото поведение и поведението на останалите членове на обществото.

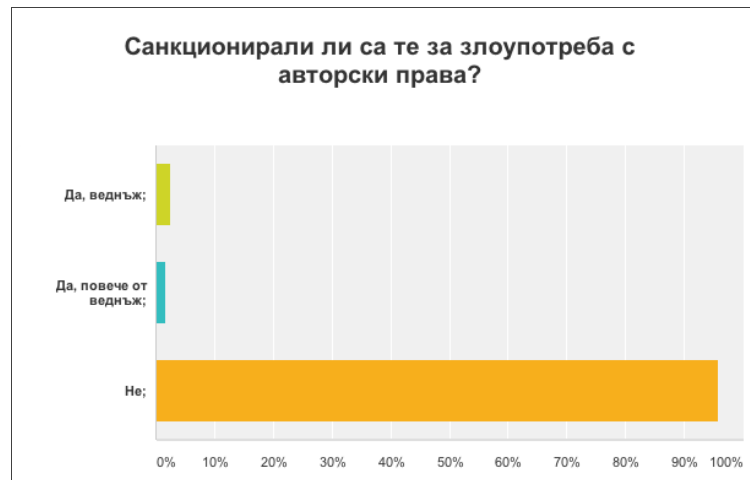
Правата ми като автор

✓ **Авторско право на автори, изпълнители и продуценти.**

Близо 60 % от анкетираните твърдят, че не са сваляли филми или музика без разрешение на автора, а малко над 20 % посочват, че правят това често. Останалите 20 % споделят, че им се е случвало да пиратстват, но рядко.

✓ **Задължението да понесе санкция, когато съм нарушил авторско право.**

95 % твърдят, че не са били санкционирани за нарушение на авторски права, което може да се дължи на високия процент хора, които въобще не са злоупотребявали с авторско право. Само 4 % от анкетираните споделят, че са им били налагани санкции за злоупотреба с авторски права, което, ако изхождаме от данните, получени като отговор на предходния въпрос, означава, че само 10 % от хората, които споделят че теглят филми/музика в нарушение на авторските права биват наказвани за своите действия.

✓ **Правото да получа обезщетение, ако мое авторско право бъде нарушено.**

Изключително висок е и процентът на хората, които не са търсили обезщетение за нарушено авторско право - близо 95 %. Това може да се дължи както на факта, че голяма част от респондентите не са носители на такива права, така и на пасивно отношение от страна на редица притежатели на имуществени и неимуществени авторски права.

✓ Въпросът: **“Спазват ли се авторските права в България?”**

- “Напоследък все по-често се спазват не само авторските, но и сродните на авторските права.”
- “Абсолютно не, за съжаление!”
- “Не, но това е главно породено от бедността на населението и ниската обща култура. Освен това, не смятам че за едно прослушване на албум/гледане на филм трябва да се заплаща - лично аз слушам музиката пиратски и едва ако ми хареса, си я купувам. Процедурирам по същия начин с игри и филми, понякога и с по-скъпи книги.”
- “Не. Българските се спазват повече, но например холивудските за нищо ги нямаме. Трудно се намира БГ албум в Замунда например, но на чужди банди и изпълнители има. БГ филми също няма (нови, които са в кината), но всичко останало има.”
- “Както и други закони, така и този за авторските права смятам, че не се спазват стриктно.”
- “Би трябвало, но едва ли се спазват, както всички останали права :(“

Преобладаващото мнение на анкетираниите е, че авторските права не се спазват в България. Огромна част отговорите гравитират около това твърдение. Малка част от запитаните твърдят, че все пак напоследък има подобрение в посока спазване на авторските права.

Права на гражданите, свързани с представителство и други правни въпроси

Акцентите:

Доверието на гражданите един към друг за изпълнение на поръчки, свързани с упражняване на права и задължения както в публичния, така и в частния сектор, е относително понятие - за около половината от допитаните се е случвало да съставят пълномощно на свой роднина, приятел или познат. Оказва се обаче, че сравнително ниското доверие на гражданите за упълномощаване е неоправдано, защото само 5 % от анкетираниите са имали проблеми и са били жертва на злоупотреба с пълномощно.

Неоправдани се оказват и притесненията на редица граждани за злоупотреби, когато използват електронен, а не стандартният "саморъчен" подпис - само 7 % от анкетираниите, които са използвали електронен подпис посочват, че спрямо тях са извършвани злоупотреби.

Всички тези данни дават основание за твърдението, че ниското доверие в обществото възпрепятства свободното участие на гражданите както в публичния, така и в частния сектор. По-честата употреба на правни възможности като упълномощаване и използване на електронен подпис би допринесло за улесняване на търговията и стокообмена, за намаляване на опашките пред администрацията и повишаване на качеството на извършваните услуги.

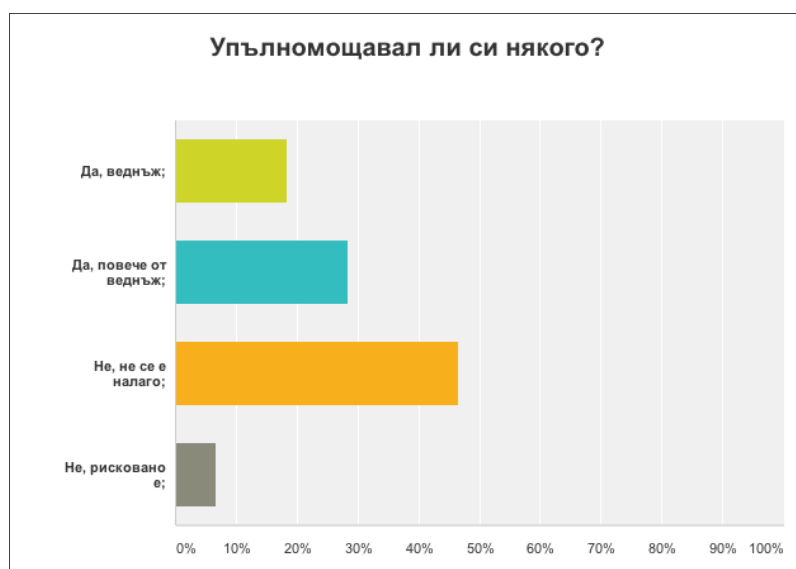
Доста по-високо е доверието на гражданите към представители на адвокатурата, които може и чрез пълномощно да защитават законни права и интереси на своите клиенти. Прави впечатление, че сред всички анкети, в които има въпрос "от къде търсиш помощ в случай че правата ти са нарушени?", отговорът "от адвокат" е предпочитан за 1/3 от респондентите. Това е доста високо доверие, което анкетираниите демонстрират към адвокатурата, още повече че в редица случаи този отговор изпреварва и "традиционния победител" в тази анкета – апатията или отговорът "не търся помощ." Тази положителна тенденция за повишаване доверието в

представители на адвокатурата би могла да доведе до предприемане на навременни и адекватни мерки за отстояване на правата на гражданите. Разбира се, повишеният процент респонденти, които посочват адвокатите като източник на информация и подкрепа при нарушени права може да се задържи само ако представителите на адвокатурата оправдаят гласуваното доверие. Нашето проучване показва, че $\frac{3}{4}$ от анкетираните споделят, че нямат забележки към работата на адвоката, към когото са се обърнали.

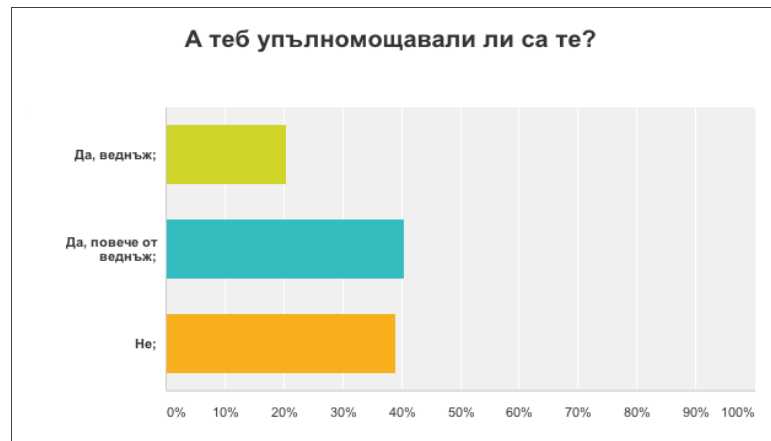
Правата ми при ползване на пълномощно

✓ **Правото да
бъда
представяван
чрез пълномощно.**

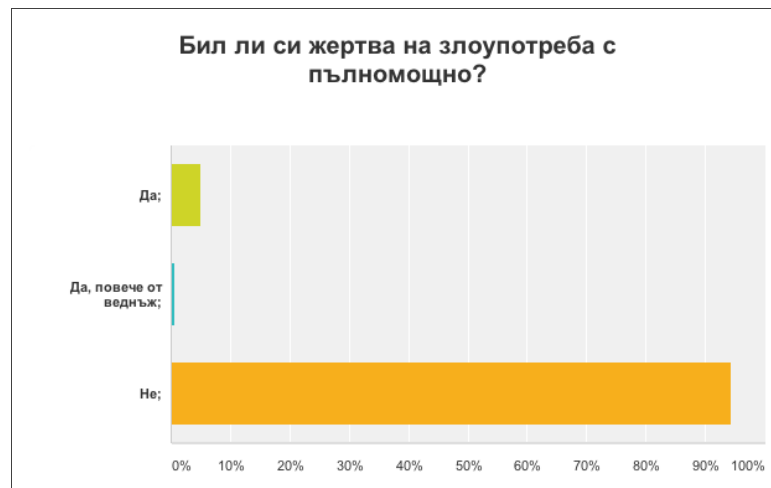
28 % от запитаните са упълномощавали някого повече от веднъж, докато 18 са го правили само веднъж. За почти 47 % от запитаните упълномощаване не се е налагало. 7 % от запитаните пък не са упълномощавали никога, защото смятат последното за рисковано.

✓ **Правото да
бъда
представител
чрез пълномощно.**

Около 40 % от запитаните са били упълномощавани повече от веднъж, на 20 % от запитаните пък това им се е случвало само веднъж. Около 39 % от запитаните не са били упълномощавани.

✓ **Правото ми
пълномощникът
да действа в
рамките на
представителната
власт, която съм
му дал.**

Почти 95 % от запитаните никога не са били жертва на злоупотреба с пълномощно. На около 5 % това им се е случвало веднъж, докато под 1 % споделят, че са ставали жертва на злоупотреба с пълномощно повече от веднъж.

✓ **Правото ми да потърся помощ при злоупотреба с мое пълномощно.**

Над 60 % от запитаните споделят, че биха се обърнали на първо място към адвокат, ако някой злоупотреби с пълномощното, което са му предоставили. 12 % в този случай биха се обърнали към съд, докато 6 % биха се обърнали към pravatami.bg. Около 13 % споделят, че не биха потърсили помощ в този случай.

✓ Въпросът: **“За какво си използвал пълномощно?”**

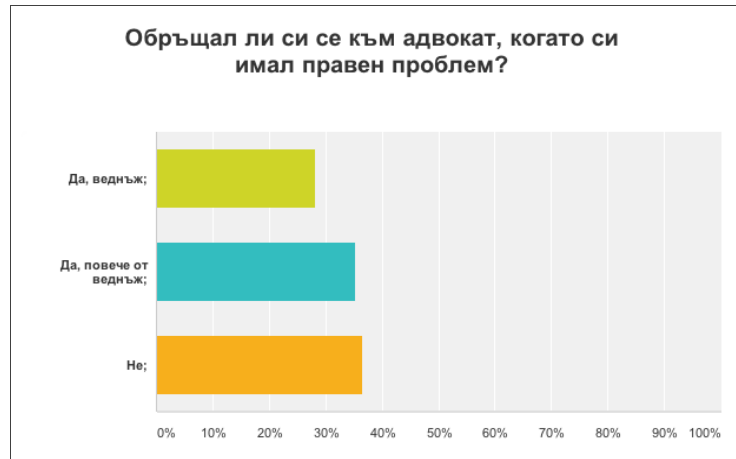
- “Продажба земя, кола, представителство пред банка, институции и др.”
- “Имотни отношения.”
- “Да представлявам определен човек на официално събрание, да мога да упражня правата на някой друг в негова или моя полза.”

Най-често срещаните отговори са свързани с представителство пред държавната и общинската администрации, както и при сключване на сделки с недвижими имоти. Почти никой от отговорилите в отворения въпрос на тази анкета не споменава използването на пълномощно за сделки, различни от покупка или продажба на недвижим имот.

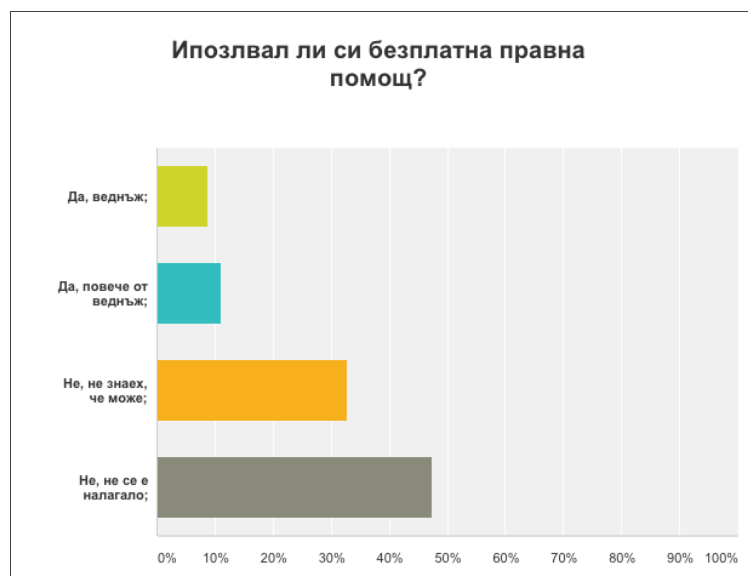
Правата ми при ползване на правна помощ

✓ **Правото ми да ползвам адвокатски услуги, когато имам правен проблем.**

Повечето запитани са отговорили, че са се обръщали към адвокат, когато са се нуждаели от правен съвет (над 70 %). По-голямата част от тях дори са го правили повече от веднъж.

✓ **Правото да получа безплатна правна помощ, когато законът ми дава право на такава.**

Огромна част от запитаните (около 80 %) не са ползвали безплатна правна помощ. По-голямата част от тях споделят, че не се е налагало да ползват такава, докато останалите въобще не знаят, че има такава неща като

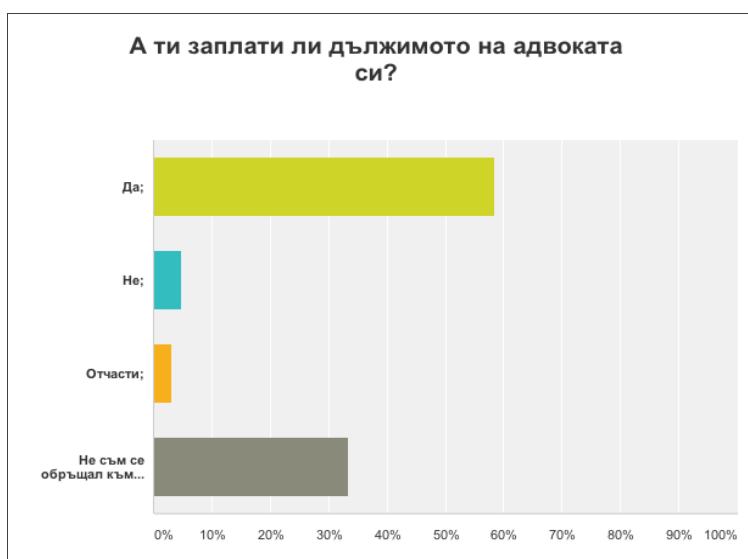
безплатна правна помощ.

✓ **Правото да получа адекватна правна помощ, от която съм доволен.**

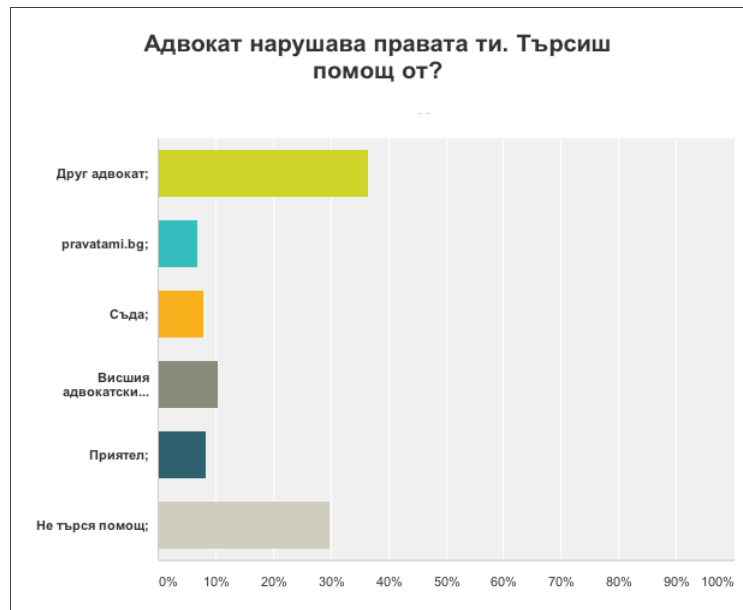
Голяма част от ползвалите безплатна правна помощ са доволни от нея, което очертава положителна тенденция гражданите да успяват да отстояват правата си, дори когато нямат финансова възможност да наемат адвокат.

✓ **Задължението да заплатя получената правна помощ от адвокат.**

Близо 60 % от респондентите са заплатили дължимото адвокатско възнаграждение на адвоката си.

✓ **Правото да потърся помощ, когато адвокат наруши правата ми.**

Когато адвокат наруши задълженията си, повечето респонденти търсят помощ за решаване на проблема, като се обръщат към друг адвокат (36 %). Голям е и дялът на респондентите, които не биха потърсили помощ в този случай - около 30 %.

✓ Въпросът: **“Какво е мнението ти за размера на адвокатските възнаграждения?”**

- “Много са големи, а 90 процента от адвокатите са некадърни, жалки, лъжливи измамници. Единственият справедлив, безпристрастен и почтен правозащитен орган е СъДА”
- “В някои случаи са прекалено високи”
- “Прекалено са завишени, за половинчасова консултация ми взеха 100 лв.”
- “Много са високи за нашите доходи.”
- “От личен опит не мога да преценя, но от информация от приятели нямам добро мнение за хонорарите на адвокатите, съотнесени към ефективността им.”
- “Размерите са нормални, проблемът е, че в България хората рядко търсят специалисти по каквито и да е въпроси. В състояние сме да изчетем тонове информация, но не и да платим за нея.”
- “Заслужават ги, но за мен и много други са непосилни.”

Повечето от анкетираните са на мнение, че цените са прекалено високи,

често се правят сравнения със средния доход, от една страна и с ефективността на предоставяната услуга – от друга страна. Малка част от участниците в допитването споделят, че според тях цените са нормални, но отново правят уговорката, че не са съобразени със стандарта на живот в страната.

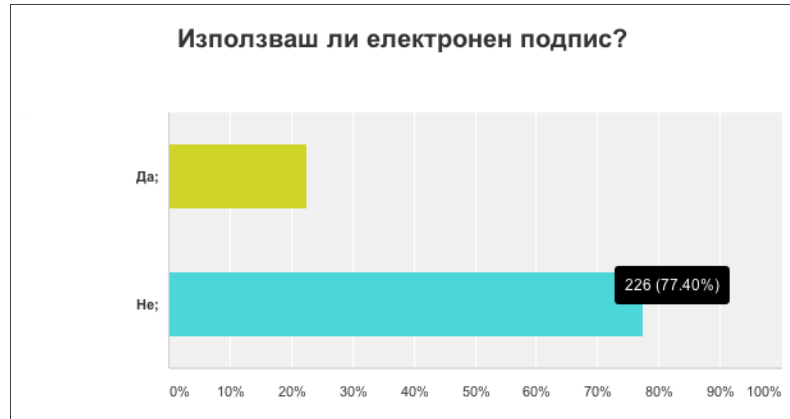
✓ Въпрос:
“Какъв е опитът ти от услугите на адвокат?”

- “Не съм доволна, не си свърши работата и не беше безплатно.”
- “Дълги и скъпи разговори, които не доведоха до решение.”
- “Средно ниво. Но като цяло повечето не знаят, че тази професия трябва да е в помощ на обществото ни. А не да издевателства над него, защото има знания в областта.”
- “Консултирали са ме и приятели адвокати - безплатно, и адвокати - срещу хонорар. Доволен съм.”
- “Много съм доволна, но не всеки може да си го позволи.”
- “Има адвокати (не всички са такива, но ги има), които си разбират от работата, вършат я съвестно и дори понякога - безплатно.”
- “Много, много горчив.”
- “Много съм доволна.”
- “Много богат, но невинаги положителен.”
- “Средно ниво. И става и не става. Има и доста измежяри, които не си разбират от работата.”

Опитът на анкетиранияте във връзка с ползваните услуги от адвокат е разнообразен. Посочени са мнения в двете крайности – от изключително доволни граждани, които споделят че адвокатът, с когото са работили, е разрешил техния проблем, до много недоволни хора, които споделят че са похарчили много пари, нерви и са останали неудовлетворени от резултата. Сравнително малко анкетирани споделят, че нямат личен опит с адвокат, било защото не им се е налагало да ползват адвокатски услуги, било защото не могат да си позволят хонорара.

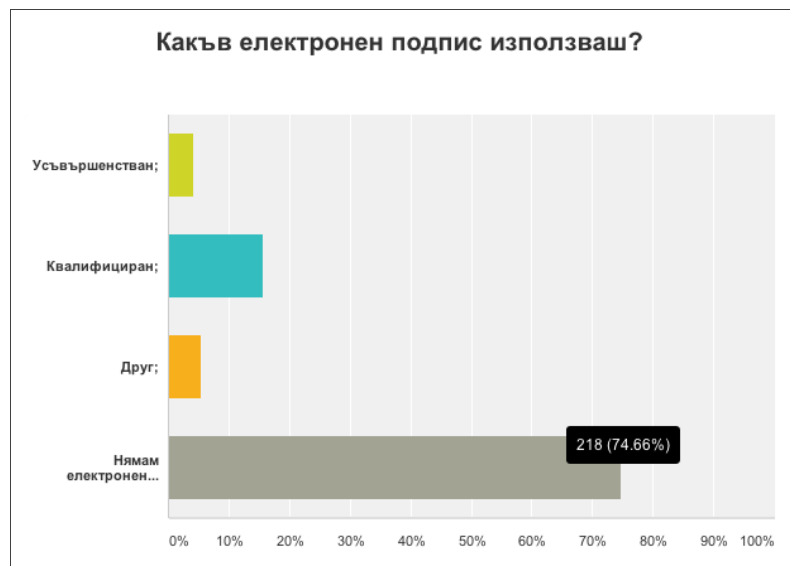
Правата ми при ползване на
електронен подпис

✓ Правото ми
да използвам
електронен
подпис.

78 % от анкетираните споделят, че не използват електронен подпис. Останалите 22 % се възползват от възможността да скрепяват волеизявлението си с подпис и да ползват възможностите, които технологиите на XXI век предоставят във връзка с удостоверяване на волеизявлението от разстояние.

✓ Възможността
да избирам
между различни
по вид и правно
значение
електронни
подписи.

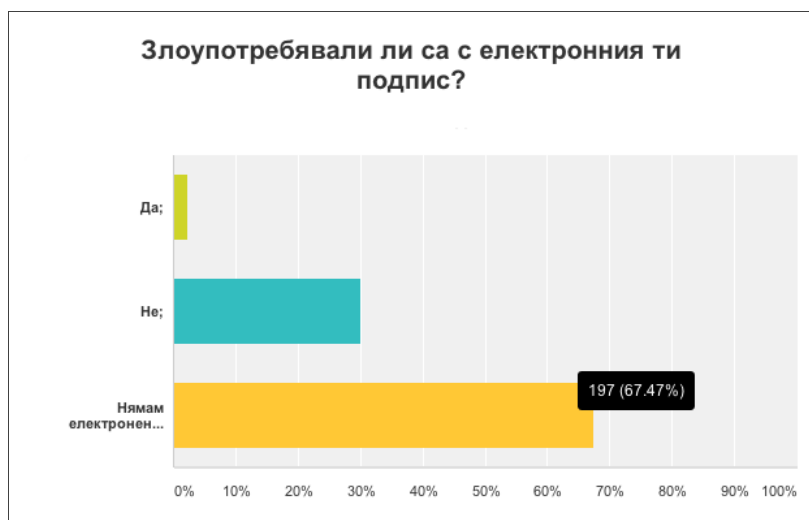

Мнозинството от анкетираните споделят, че не използват електронен подпис. Само 25 % от респондентите посочват, че използват удостоверяване на волеизявления, направени не на хартия. Най-разпространен се оказва квалифицираният електронен подпис – 63 % от анкетираните, които ползват електронен подпис, са се спрели на квалифицирания, 16 % ползват

усъвършенстван, а останалите 21 % ползват друг вид електронен подпис.

✓ **Правото ми да не злоупотребяват с моя електронен подпис.**

Голяма част от анкетираниите – 67 % споделят, че нямат електронен подпис. От останалите, които са ползвали тази технологична възможност за волеизявление от разстояние, само 7 % споделят че имат горчив опит. Останалите 93 % от ползвалите електронен подпис не са се сблъскали със злоупотреби.

✓ Въпросът: **“Какво е мнението ти за електронния подпис?”**

- “Полезно нещо е електронният подпис, особено за хора с увреждания, стига да е осигурен надеждно срещу злоупотреби и бандитизъм.”
- “Удобство е, но според мен са неоправдано скъпи. Важи принципа “струва толкова, колкото хората са готови да дадат”. Иначе себестойността му е стотинки.”
- “Много полезен способ за гарантиране на сигурност.”
- “Удобство, времева икономия, информираност”
- “Необходимост.”
- “Полезен е в бизнес отношенията.”
- “Трябва да е безплатен или почти.”
- “Хубаво, но годишната цена за поддръжка ми е висока, нямам фирма и рядко бих го използвал.”
- “Не всичко електронно е по-доброто решение.”
- “Удобство и притеснение, заради злоупотреба.”

При предоставена възможност за свободен отговор има немало мнения на анкетирани, обединени около идеята, че електронният подпис е нещо полезно, но скъпо. Не са никак малко и обединилите се около идеята за полезността и

възможността за спестяване на време, които електронният подпис предоставя. Има и анкетираните, които се опасяват за безопасността на своите данни и на документите, които могат да бъдат подписани с електронен подпис при злоупотреба. Остава висок процентът на анкетираните, които твърдят, че не използват електронен подпис.

2. Администрация

Правата при услуги на администрацията във връзка с недвижими имоти.

Акцентите:

Опитът на гражданите, които те споделят при запитванията за услугите, които администрацията предоставя във връзка с недвижимите имоти, е противоречив. Много от гражданите не са доволни и от услугите, които получават от администрацията - над половината от анкетираните са посочили, че в скицата, която им е издадена, не са отразени реалните параметри на съответния недвижим имот. Малък процент от запитаните все пак определят работата на администрацията като задоволителна, но въпреки това общото впечатление, споделяно от анкетираните в отворения въпрос "Какво е мнението ти за работата на държавната администрация?" е свързано предимно с отрицателни оценки.

Немалка част от анкетираните отказват да плащат задълженията си към държавата, споделят че забавят плащанията, или се опитват да ги укриват - те не смятат, че държавата правилно ще разходи по най-ефективния начин този публичен ресурс. На отворения въпрос "Защо според теб много хора не плащат задълженията си към държавата?" преобладаващият отговор е, че го правят, защото не разполагат с пари, за да могат да покрият тези си задължения. Друга част от запитаните отговарят, че не плащат задълженията си по други причини, например заради лошо управление и корупция, защото "няма държава", защото "държавата е крадец".

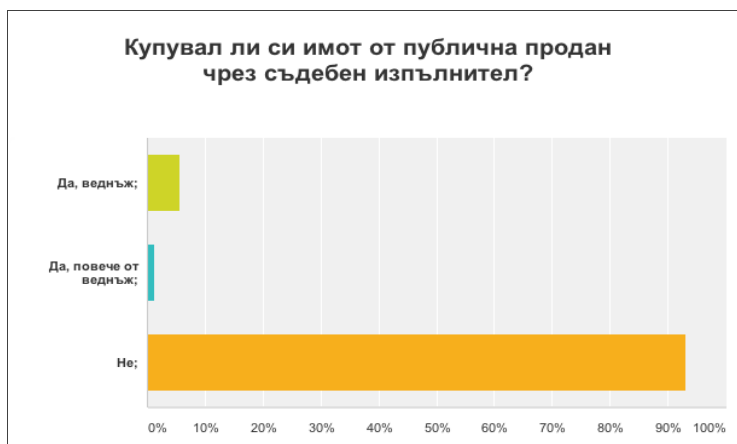
Опитът на гражданите с органи, извън системата на държавната администрация, на които са делегирани публични функции, като частните съдебни изпълнители във функцията като "продавачи" на недвижими имоти, например, е доста ограничен. Липсата на реално съприкосновение с работата на такива органи води и до невъзможност да се направи извод за

мнението на хората за работата на съдебните изпълнители – както публични, така и частни.

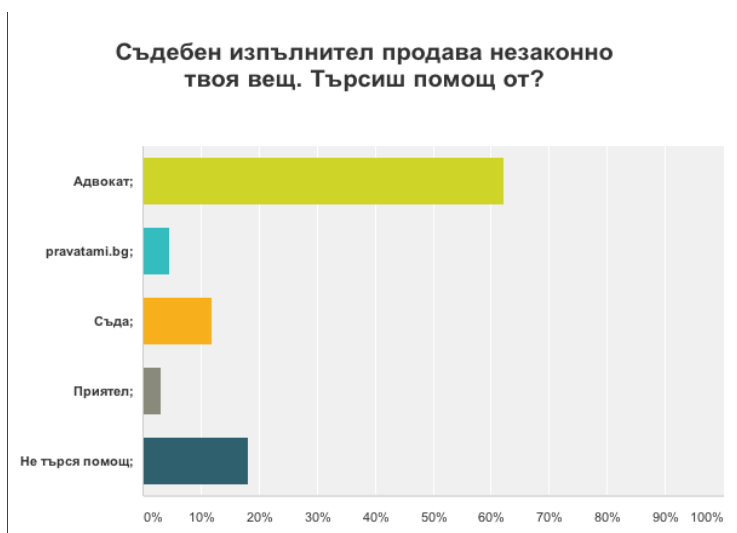
Правата ми при закупуване на имот от публична продан

✓ **Правото ми да участвам в публична продан на имот.**

Над 90 % от запитаните не са купували имот на публична продан от съдебен изпълнител. Около 6 % са го правили веднъж, докато около 1 % - повече от веднъж.

✓ **Правото ми да потърся помощ при незаконно принудително изпълнение върху моя вещ.**

Процентов превес в случая имат адвокатите като професионалисти, които биха могли да окажат защита в подобни ситуации, следвани от съд и

pravatami.bg. Тревожно висок обаче отново е процентът на анкетираните, които не биха потърсили помощ, видно от графиката.

✓ Въпросът: **“Защо според теб много хора не плащат задълженията си към държавата?”**

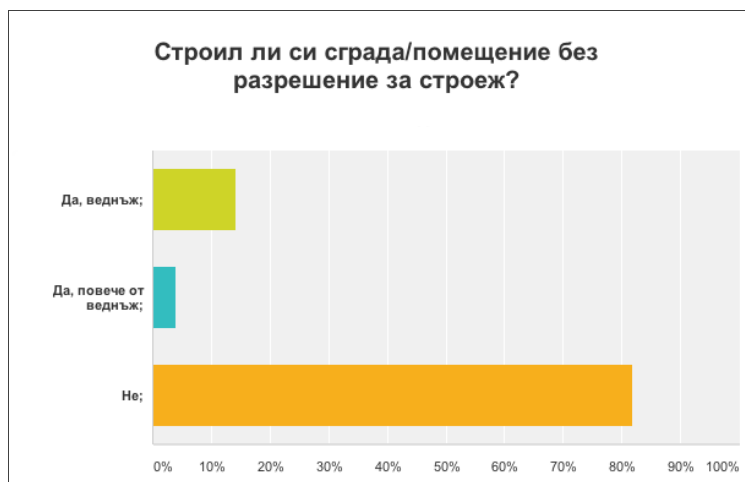
- “Поради неплатежоспособност.”
- “Защото законите в България позволяват това да се случва.”
- “Защото не се използват после по предназначение и всеки си плаща на ръка допълнително всичко...”
- “Мислят я за най-евтиния кредитор.”
- “Държавата не оправдава доверието към нея, народа е обезверен.”
- “Липса на пари при едни, другите са хитреци.”
- “Защото не мислят, че държавата ги подкрепя или осигурява и са обезверени.”
- “Защото държавата не полага съответните грижи за хората.”
- “Липса на средства, бедност, лошо управление, корупция.”
- “Не виждат ползата от това (лошо обслужване в болниците и т.н.).”
- “Ниски лихви.”

В отговор на поставения въпрос, анкетираните се обединяват около 2 основни идеи – липса на пари и възможности, от една страна, или съзнателни “наказателни” действия на хората в отговор на разочарованието им от начина, по който държавата защитава своите граждани. Не са малко и тези от допитаните, които смятат че неплащането на задължения към държавата се дължи на недобри закони и липса на санкции, включително ниски лихви на просрочените задължения.

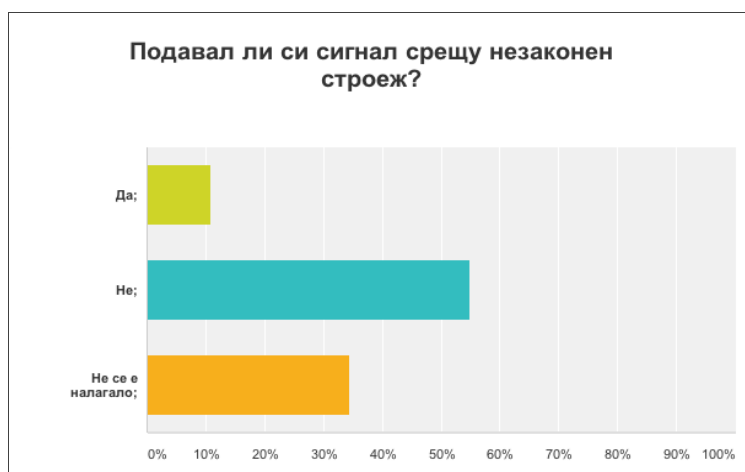
Правата ми при незаконен строеж и опасни сгради

✓ **Задължението ми да спазвам закона когато строя сгради и постройки.**

Малко над 80 % от анкетиранияте отричат да са строили незаконно сграда или помещение, докато за останалите около 18 % строежът без разрешение се е случвал повече от веднъж.

✓ **Правото ми да сигнализирам компетентните органи в случай на незаконен строеж.**

В същото време само 11 % са сигнализирали контролните органи за незаконен строеж, като от останалите, които не са подавали такива сигнали, 38 % не са попадали на незаконен строеж, за който да сигнализират. Повече от половината от анкетиранияте не са подавали сигнал за незаконен строеж.

○ "Да се свързва със собственика с искане той

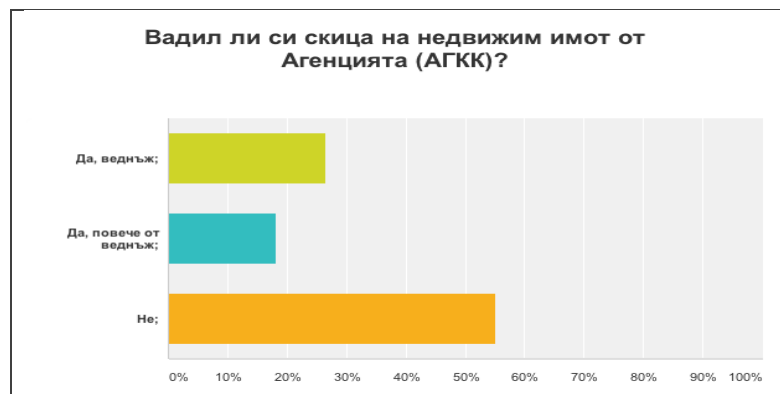
✓ Въпросът: **“Какви мерки трябва да предприеме държавата срещу опасните строежи”**

- да вземе мерки в даден срок. Ако той не го направи, да се събаря/реконструира. Ако сградата е безстопанствена, отново да се действа по усмотрение на общината.”
- “Ако може, да се реставрират, а ако ли не да се съборят.”
  - “Да изземва собствеността и да ги ремонтира, ако представляват ценност или да ги продава по публичен начин.”
  - “Да задължи собствениците да стопанисват имуществото си в добро и безопасно състояние за себе си и околните.”
  - “Обезопасяване чрез ограждане, задължаване на собственика за поддръжка. Налагане на парични санкции. Отнемане на собственост.”
  - “Контрол и ефективни санкции, ако не се отстранят своевременно нарушенията.”

Анкетираните се обединяват около две основни мерки, които държавата следва последователно да прилага в случай на незаконни строежи – солени глоби и премахване на незаконните строежи. Повечето анкетирани са чувствителни по темата, но немалка част са избрали да не дадат отговор на отворения въпрос.

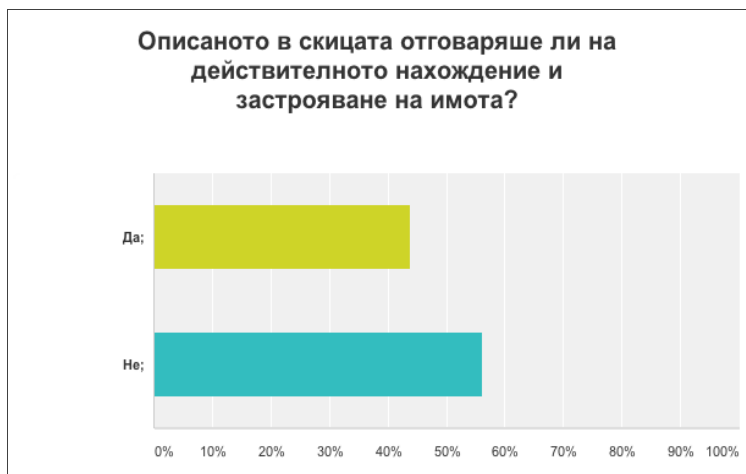
Правата ми при издаване на скица

✓ **Правото ми да получа скица на недвижимия ми имот от администрацията.**

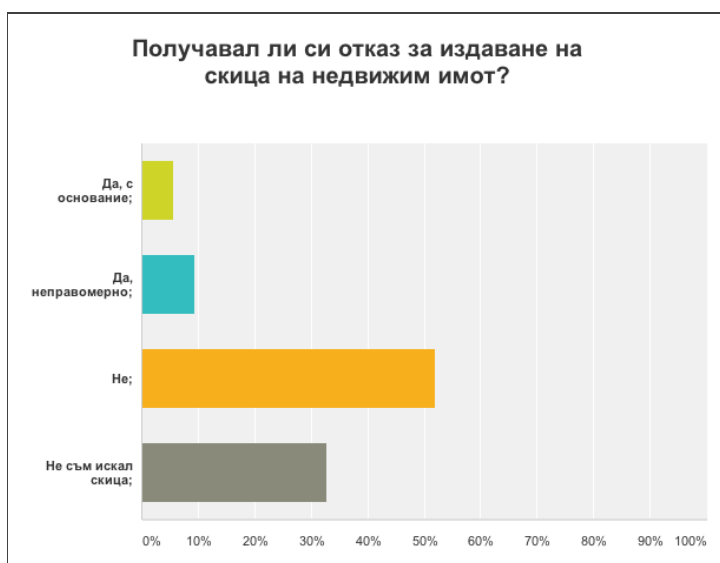
Повече от половината от запитаните не са вадили скица на имот. 26 % са вадили такава веднъж, докато 18 % са го правили повече от веднъж.

✓ **Правото на съответствие между това, което е отбелязано в скицата и реалните параметри на имота.**

В 56 % от случаите описанието на имотите не е отговаряло на действителното нахождение и застрояване на имотите.

✓ **Правото да получи скица, когато отговарям на законните критерии за това.**

Над 50 % от респондентите не са получавали отказ да им се издаде скица. 15 % са получавали такъв, като според 9 % от тях последният е бил неправомерен.

- "Лошо."
- "Катастрофа."

✓ Въпросът: **“Какво е мнението ти за работата на държавната администрация?”**

- “Лошо, много лошо - за да си платя данък и такса смет на имота, трябва да си взема отпуска такава им е работното време.”
- “Търтеи с големи заплати.”
- “Пиявици.”
- “Ниска мотивация за работа, което води до големи грешки от тяхна страна. Няма организирана система.”
- “Законите са доста добри, но тяхното прилагане в действителността е доста затруднено. Затрудненията идват от това, че за прилагането на закона са отговорни безотговорни хора (корумпирани служители, хора от типа “наш човек”, роднини на управляващите без нужния образователен ценз).
- “Държавните служители трябва да разберат, че те са в услуга на хората, а не обратното!”
- “Некомпетентни, мързеливи и нелюбезни.”
- “Много тежка система, няма адекватна комуникация между звената.”

Анкетираните са почти единодушни в негативните оценки, които поставят на работата на държавната администрация. Хората се обединяват около мнението, че администрацията е бавна, често неефективна и корумпирана. Малък процент от запитаните все пак определят работата на администрацията като задоволителна, но оценката им не е придружена с особено положителен заряд.

Правата при услуги на администрацията във връзка с автомобили

Акцентите:

Негативното отношение на гражданите към администрацията прераства и в неизпълнение на някои законови задължения - така например много голям процент (около 85 %) от гражданите признават че не паркират правилно, като някои от тях дори са “пострадали” от това, като колата им е била вдигната от паяк. Огромна част от гражданите (над $\frac{2}{3}$) не са узаконили и газовите си уредби в КАТ, каквото задължение имат.

Все пак, положителна тенденция е, че гражданите имат нагласата и спазват задълженията си в сектори, в които контролът е повишен в сравнение с други сектори. Пример в тази посока са отношенията със застрахователи, в рамките на които повечето хора спазват закона - огромна част от запитаните не карат, без да са сключили застраховка срещу "Гражданска отговорност" и никога не са се опитвали да надхитрят застрахователя си. Тук се очертава и обратната тенденция - хората да търсят и отстояват правата си в тези сектори и отношения, когато те са нарушени. Това е и причината в отношенията си с некоректни застрахователи хората са най-склонни да се обърнат към адвокат.

Правата ми при купуване на автомобил

✓ **Задължението ми да шофирам само автомобил, за който е направена застраховка "Гражданска отговорност".**

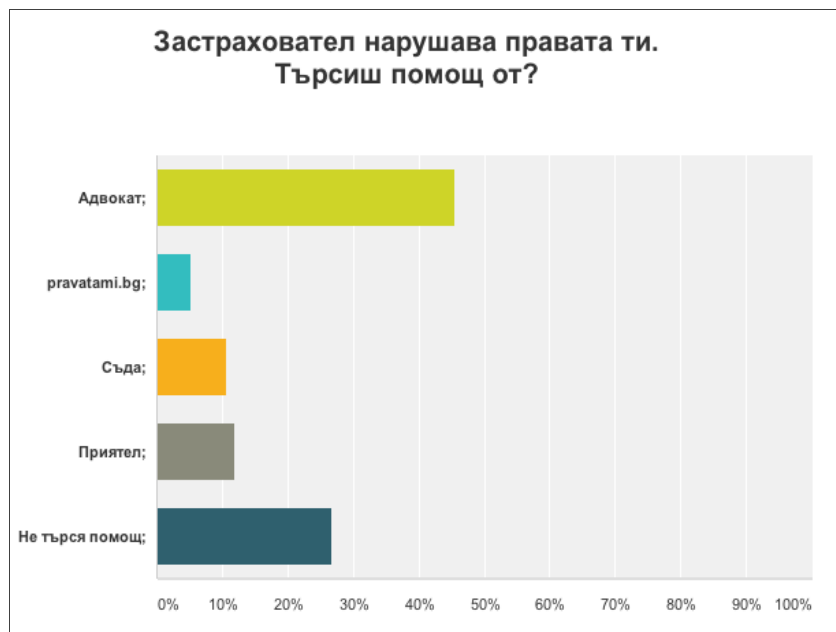
Преобладаващата част от анкетираните – 85 % са шофирали винаги с направена застраховка "Гражданска отговорност", на 41 % от останалите, шофирането без въпросната застраховка е практика.

✓ **Задължението ми да бъда коректен спрямо застрахователя, с когото съм сключил договор.**

Почти никой от запитаните не се е опитал да “надхитри” застрахователя си с цел да получи застрахователно обезщетение (около 95 %). Изключително малкият процент на тези, които все пак са се опитали да го направят, споделят че са фалшифицирали документи или са се опитали да инсценират произшествие.

✓ **Правото ми да получа помощ, в случай че застраховател нарушава правата ми.**

При нарушение на правата им от страна на застраховател, хората са най-склонни

да потърсят помощ от адвокат (почти 50 %). Тревожна е тенденцията, че около ¼ от запитаните не биха потърсили помощ, в случай че правата им са нарушени.

✓ Въпрос:
“Сподели мнението си за застрахователните компании у нас.”

- “Не съм имал проблеми”
- “Засега без опит при “Гражданска отговорност”, с пълното каско - прекрасен, благодарение на застрахователния ми брокер, който поема всички разправии.”
- “Не ми се е налагало да търся обезщетения. Колкото до цените на задължителните застраховки - твърде високи са. Затова често хората избират да не ги купуват с риск от санкции.”
- “Ако можех, не бих имал нищо общо със застрахователните компании в България, особено относно автокаска на МПС!!!”

Анкетираните не са особено словоохотливи при споделяне на мнението си по въпроса, често срещан отговор е “никакво” или “нямат наблюдения”. Тези от анкетираните, които споделят своето виждане по въпроса, се разделят поравно в това да изразят положително и отрицателно становище.

✓ Въпрос: **“Какво мислиш за състоянието на пътищата в България?”**

- “В България има както хубави пътища, така и много разбити пътища.”
- “Ужасно е! И най хубавата кола да си вземеш, когато пътуваш си като на офроуд, а много скоро опираш до майстори за окачването.”
- “Междуселищните са просто много разбити.”
- “В голяма част, пародия на пътна инфраструктура... Подходящи, ако караш БТР.”
- “Пътищата по които можеш да караш спокойно се броят на пръсти...”
- “Ами като за офроуд в някоя джунгла са добре :)”
- “Страхотно преживяване е да се шофира по тях, но с АТВ.”

Почти всички анкетираните се обединяват около идеята, че състоянието на пътищата е много лошо. Епитетите, които респондентите са използвали, са най-разнообразни. Мнението на повечето хора е изразено лаконично - с една или две думи. Изключително малък е процентът на хората, които нямат мнение по въпроса или чието мнение е положително или неутрално.

Правата ми при паркиране в
центъра на София

✓ **Задължението ми да претърпя санкция, когато съм паркирал неправилно.**

Малко над 70 % от запитаните са имали “удоволствието” колата им да бъде вдигната от паяк. Останалите 30 % са разпределени поравно между анкетирани, които споделят, че са били късметлии и колата им не е била вдигната, въпреки че е била неправилно паркирана, останалата половина са хора, които твърдят че никога не са паркирали неправилно.

✓ **Задължението да заплатя такса на общината когато паркирам в центъра на София в делнични дни.**

Близо 60 % от запитаните не са си позволявали да паркират в платена зона, без да заплатят за престоя си. Останалите 40 % са разделени поравно между хора, на които веднъж се е случвало да паркират в някоя от зоните с платено паркиране,

без да отчетат това пред общината, и на такива, на които това се случвало повече от веднъж.

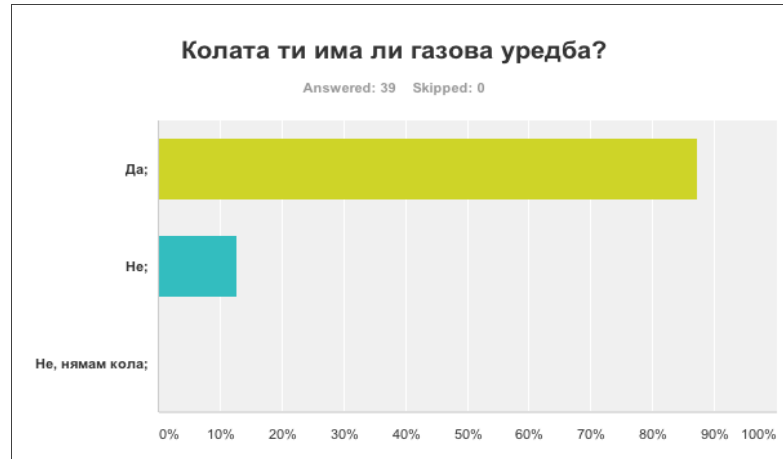
✓ Върпосът:
“Справедливо ли е живущите в центъра на София да плащат, за да паркират пред домовете си? Защо?”

- “Да, защото в центъра на София са съсредоточени множество институции, до които трябва да имат достъп всички граждани. Това стимулира живущите в центъра да не паркират коли, които рядко ползват. За останалите, които работят, т.е. ползват колите си всеки ден, не би трябвало да е проблем, с изключение на събота и тези които се прибират преди 19:00, респективно излизат след 8:00 (тъй като нормалният работен ден е 5 часов). С други думи плащането за събота трябва да отпадне, както и часовият диапазон трябва да бъде намален поне с 2 часа.”
- “Не, защото това е дискриминиращо и защото е абсурдно за втори автомобил размера да е трикратен, а на един адрес могат да живеят две семейства примерно.”
- “Да, заради лукса, че живеят в центъра на София и замърсяват допълнително въздуха. Ако не искат да плащат, да си закупят електро мобили.”
- “Разбира се, че не! Хората трябва да са с право на ползване на места пред жилищната сграда, в която живеят. Не може да се плащат данъци, а да ни те се полага място за паркиране пред собствения ти дом...”

Анкетираните се обединяват около две полюсни становища относно справедливостта живущите в центъра на столицата да плащат, за да паркират колите си пред домовете си. Едната група от хората, участвали в допитването, намира заплащането на тези паркоместа за напълно резонно и оправдано с оглед общественения интерес и цената на имотите в центъра. Другата група счита, че заплащането за паркинг пред дома в центъра е дискриминационно.

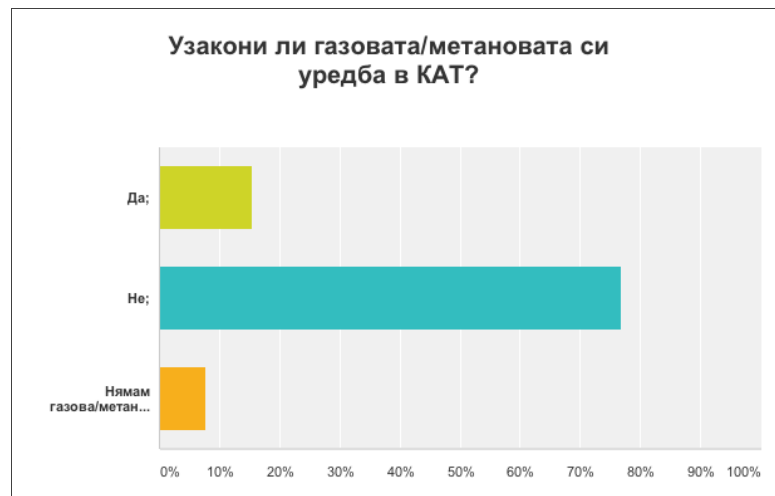
Правата ми при узаконяване
на газова и метанова уредба

✓ **Правото да сложа
газова уредба на
автомобила си.**

Огромно брой анкетираните споделят, че колата им има газова уредба (над 87 %), останалите почти 13 % карат автомобили на друг вид гориво. Любопитно е, че според отговорите, всички участвали в допитването граждани притежават или поне ползват автомобил, защото нито един не е посочил последния възможен отговор "нямам кола".

✓ **Задължението ми
да узаконя
монтирана газова или
метанова уредба на
моя автомобил.**

Повече от $\frac{2}{3}$ от запитаните (77%) споделят, че не са узаконили газова си уредба в КАТ, както повелява законът, 15 % са изпълнили това свое задължение, а почти 10 % са споделили при този въпрос, че нямат газова или метанова уредба в своя автомобил.

✓ Въпросът: **“Какво е мнението ти за газовите уредби?”**

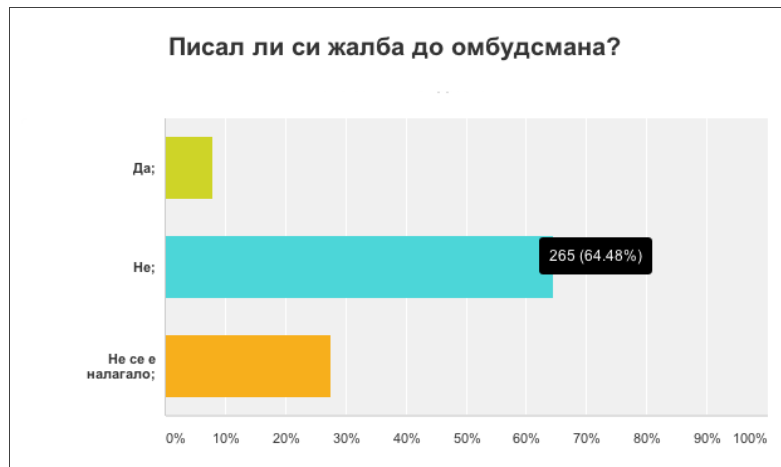
- “Единствената алтернатива за бедния българин.”
- “Силно положително.”
- “Супер.”
- “Спестяват пари.”
- “Евтина алтернатива на бензина, вече 20 години карам на газ.”
- “Най-поносимото за водачите като средства, щадящо двигателя и околната среда гориво. Именно за това се правят и промените-за пари.”

В отговор на поставения въпрос анкетиранияте обединяват мнението си около тезата, че шофирането на газ или метан е евтин и удобен вариант. Няма нито един анкетираният, който да е споделил отрицателно мнение за газовите или метанови уредби в отговор на отворения въпрос.

Други права при различни услуги на администрацията.

Правата ми да получа съдействие от омбудсмана

✓ **Правото ми да потърся съдействие от омбудсмана, когато администрацията наруши мои права.**

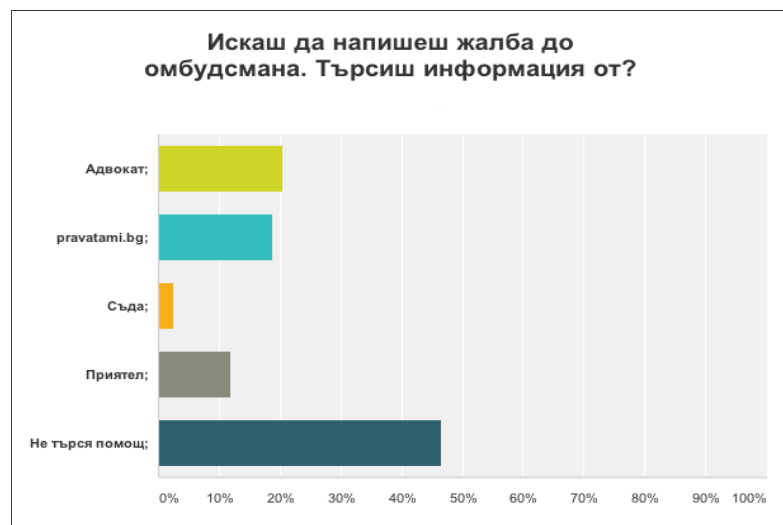
Само 8 % от анкетиранияте са подавали жалба до Омбудсмана. 2/3 от останалите анкетирания са избрали отговор “не”, въпреки наличието на възможен отговор “не ми се е налагало”.

✓ **Правото в предвидените от закона случаи да получа съдействие от омбудсмана за разрешаване на моя проблем с администрацията.**

От 20-те процента от анкетиранияте, които са подавали жалба до омбудсмана, само 2 % са посочили, че това е довело до решаване на техните проблеми. В същото време 80 % от анкетиранияте споделят, че знаят каква е работата на омбудсмана, като 37 % от тях споделят, че са "напълно наясно с това каква е работата на омбудсмана".

✓ **Правото ми да получа информация, когато искам да се обърна към омбудсмана.**

20 % от анкетиранияте биха потърсили информация за писане на жалба до омбудсмана от адвокат, 18 % - от pravatami.bg, 11% - от приятел, а 2% от съда. Почти половината (46 %) не биха търсили подобна информация.

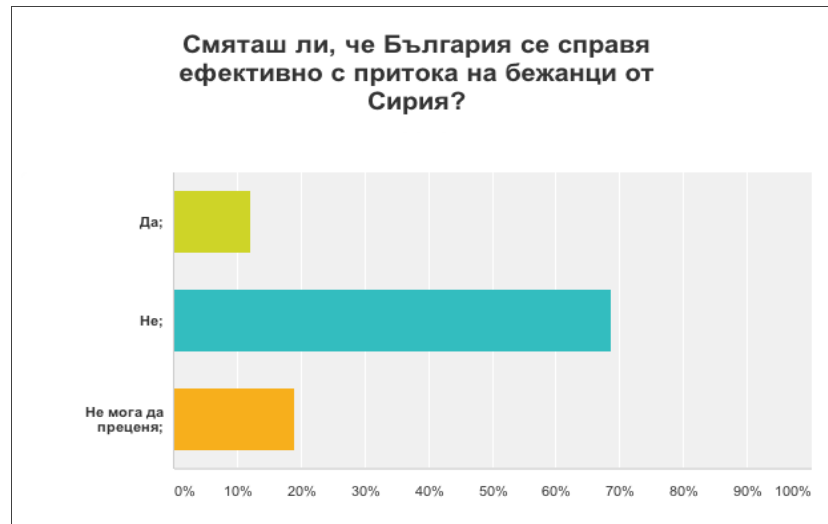
✓ Въпросът:
“Ефективна ли е институцията на омбудсмана? Защо?”

- “Да, защото осъществява необходимия контрол върху работата на институциите, които следва да вземат заключенията незабавно под внимание и да изпълнят предписанията. Това ще подобри работата на институциите”
- “Има доста ограничени права, по-скоро представителна функция”
- “Мисля, че ефективно защитава правата на гражданите.”
- “Досега не съм видяла ефект от действията на омбудсмана, вероятно неговите предписания са само пожелателни.”
- “Ще мога да отговоря едва когато се обърна към омбудсмана. Надявам се той да може да помогне на обикновените хора да решат проблемите си.”
- “Ефективен в рамките на правата си, но те са ограничени.”
- “Не, твърде много се подчинява на политическата конюнктура.”
- “Да, необходимо е да има такава институция.”

По отношение на мненията на гражданите за ефективността на институцията на омбудсмана, се среща и положителни, и отрицателни мнения. Немалка част от запитаните определят омбудсмана като "ефективен", "осъществяващ необходимия контрол", "необходим" и т.н. Има и отрицателни мнения, в които се казва, че омбудсманът има прекалено ограничени правомощия, че се подчинява прекалено много на политическата конюнктура и т.н.

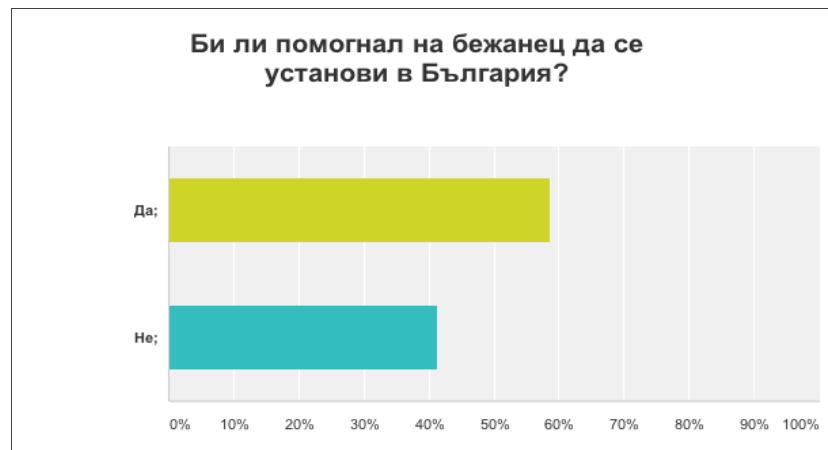
Правата на бежанците в България

✓ **Правото ми да получа убежище в България, ако съм бежанец.**

Близо 70 % от анкетираните са на мнение, че България не се справя ефективно с притока на бежанци от Сирия, 12 % смятат, че действията на държавата са ефективни, а останалите 18 % не могат да изразят мнение по въпроса.

✓ **Правото ми да помогна на бежанец, който иска да се установи в България.**

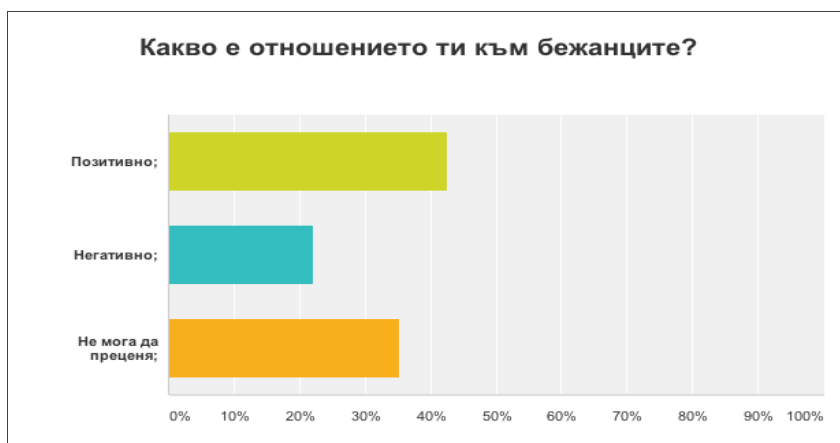
Почти 60 % от допитаните посочват, че биха помогнали на бежанец, който иска да се установи в България, останалите 40 % са категорични, че не биха инвестирали усилия в тази посока.

✓ Мнението ми за правото на бежанците да гласуват в България.

80 % от запитаните смятат, че бежанците не бива да имат право на глас, а само 7 % са готови да споделят това свое гражданско право и с чужденци, пребиваващи у нас със статут на бежанци.

✓ Мнението ми за бежанците.

В същото време 42 % от същите тези анкетирани имат позитивно отношение към бежанците, двойно по-малко - 22 % имат негативно отношение, а останалите 33 % не могат да изразят мнение по въпроса.

✓ Въпросът: **“Как да се интегрират бежанците в България?”**

- “Първо трябва да им се предоставят нормални условия за живот.”
- “Трябва да им се предостави място за живеене, да имат срещи с учители по български език, за да може поне децата да свикват, може да изпълняват селскостопанска работа за начало.”
- “Спазвайки законите, ако изобщо трябва да се интегрират.”
- “Няма начин да се интегрират.”
- “Изобщо не трябва да се интегрират”
- “Като им се осигурят нормални места за живеене и работа. И да се научат на български език.”
- “Работа и образование му е майката.”
- “България няма възможност да приема бежанци, поради своите множество нерешени вътрешни проблеми.”
- “С образование. Задължително изучаване на езика. Осигуряване на възможност на децата да получат образование на родния си език.”
- “Не могат да бъдат интегрирани при условие, че в България съществува безпрецедентна безработица, няма свободни работни места за специалисти и неспециалисти, животът е скъп, а трудовото възнаграждение толкова ниско.”

Мнението на мнозинството от анкетираните се обединява в препоръките към държавната администрация – осигуряване на работа и образование е нещото, което повечето от участвалите в проучването смятат за необходимо, за да се стигне до ефективна интеграция на бежанците у нас. Има и хора, които са с отрицателно отношение към бежанците, но това са изолирани мнения, като част от аргументите, които тези хора привеждат, са свързани с невъзможността на държавата да се справи с вътрешните проблеми и да осигури достойно съществуване на собствените си граждани.

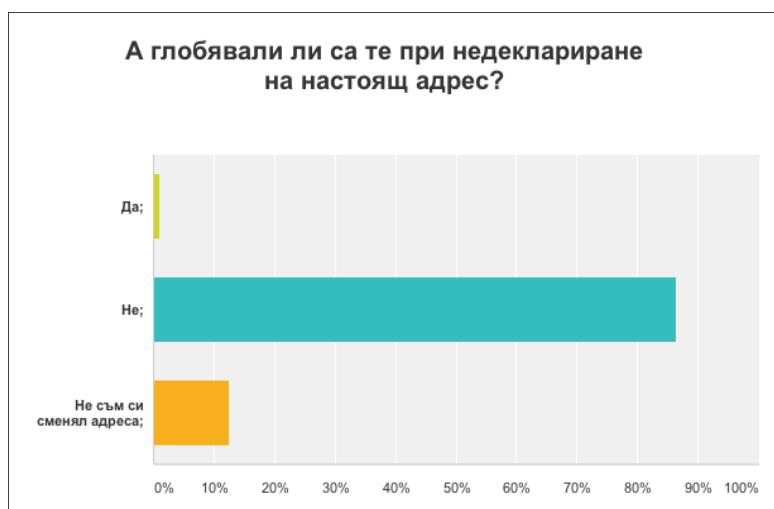
Правата ми
при промяна на адрес

✓ **Задължението ми да уведомя общината, когато променя адреса си.**

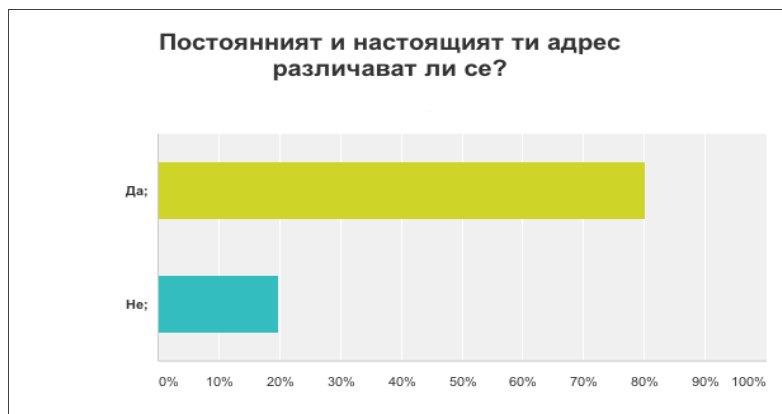
Близо половината от анкетиранияте са сменяли адреса си, без да се регистрират на новото място. Повече от половината от останалите - 62 %, са уведомявали общинските служби за новия си адрес, а 38 % не са променяли адреса си.

✓ **Задължението ми да понеса санкции, когато не съм уведомил общината при промяна на адреса.**

Почти 87 % от запитаните не са били санкционирани при промяна на адреса без пререгистрация в общината. Само 1 % от анкетиранияте са получавали "честитки" под пормата на парични глоби, а останалите не са променяли адреса си и нямат опит с общинската администрация по този повод.

✓ **Правото ми да пребивавам временно на настоящ адрес, който е различен от постоянния.**

За 80 % от анкетираните настоящият и постоянният адрес са две различни места. В случай на промяна на адреса половината от анкетираните биха потърсили информация за процедурата от общинската администрация, 35 % от запитаните търсят информация от сайта pravatami.bg, 10 % - от приятел, а 4 % биха се обърнали към адвокат.

✓ Въпросът: **“Колко пъти си променял адреса си и защо?”**

- “Един път, когато трябваше да се запиша на общежитие, и още 1 път, защото излязохме с мъжа ми на квартира.”
- “Един път, защото уча в друг град, в който живея на квартира.”
- “Около 7 пъти-ползване на квартири, понеже работя в друг град.”
- “Сменял съм само настоящия адрес, за да мога да гласувам.”
- “Над 15. Живял съм под наем досега. Вече имам дом, ще си променям адреса за последен път. :-)”

Анкетираните посочват различни причини за промяна на адреса си – част от тях са свързани с преместване в друго населено място поради продължаване на образованието, смяна на квартири, преместване в по-голям град. Не са малко и хората, които не са променяли местоживееенето си.

Екипът, направил проучването

@ Велизар Величков
@ юрист
@ редактор в pravatami.bg

@ Георги Държанлиев
@ юрист
@ съосновател на pravatami.bg
@ съосновател на dogovor.at

@ Кристина Рангелова
@ юрист
@ редактор в pravatami.bg
@ преподавател в „Заедно в час“

@ Петър Кьосев
@ юрист
@ дизайнер в pravatami.bg

@ Полина Найденова
@ юрист
@ маркетинг сътрудник в pravatami.bg
@ юрисконсулт в „Найденов и Цолов“

@ Станимир Ненов
@ юрист
@ съосновател на pravatami.bg
@ управител на „Лексперт“ ООД

@ Цветан Цаков
@ студент по право
@ IT сътрудник в pravatami.bg

@ Христо Милчев
@ юрист
@ редактор в pravatami.bg
@ юрисконсулт във „Василев и партньори“

“Департамент за правна култура” е сдружение, учредено през 2012 г. Мисията му е повишаване на правната култура на българските граждани и чужденци, пребиваващи в България, информирайки ги за техните права, задължения и правни възможности, по достъпен начин, с цел ефективно

им отстояване. Имайки предвид сложността на законодателството, ние осъзнаваме, че е изключително трудоемко за гражданите без юридическо образование да добият ясна представа за правното си положение. От друга страна, от голяма важност за нас е да възпитаваме едно гражданско общество в духа на правото. Организацията има за свои цели подпомагане и насърчаване на инициативи в областта на правото. Пример е “pravatami.bg: разкодираните закони”, който предоставя безплатна и практична правна информация по често срещани житейски ситуации.

Фондация „Америка за България” подпомага израстването и укрепването на динамична пазарна икономика и демократично общество в България и подкрепя страната в постигане на пълния ѝ потенциал на успешна и модерна европейска нация. Основана през 2008 година, фондацията е наследник на Българо-американския инвестиционен фонд, създаден от правителството на САЩ чрез Американската агенция за международно развитие. Грантовете, които фондация „Америка за България” предоставя, продължават отношенията на доброжелателство и приятелство между народите на САЩ и България.

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION
Фондация Америка за България

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION
Фондация Америка за България

